

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу
спеціальності 013 «Початкова освіта»
БОЙЧУК АЛІНА ГЕОРГІЇВНА

Керівник: канд. пед. наук, доц. Піц І. І.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 4/1 від 16 листопада 2021 р*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С. З.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Теоретичні засади використання театральної діяльності в початковій школі	9
1.1. Проблема театральної діяльності в психолого-педагогічній науці	9
1.2. Сутність феномена «театральна діяльність»	26
1.3. Роль театральної діяльності у формуванні особистості молодшого школяра	37
1.4. Театральна діяльність як один із засобів реалізації нового Державного стандарту в сучасній початковій школі	44
Висновки до першого розділу	47
Розділ 2. Організаційно-методичне забезпечення використання театральної діяльності молодших школярів в умовах сучасної початкової школи	52
2.1. Констатувальне дослідження стану використання театральної діяльності в освітньому процесі початкової школи	52
2.2. Принципи і способи організації театральної діяльності на уроках в початковій школі	59
2.3. Використання медіа технологій в процесі театральної діяльності учнів початкової школи	69
2.4. Специфіка організації театральної діяльності в позаурочний час	73
Висновки до другого розділу	77
Висновки	79
Список використаних джерел	83
Додатки	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві спостерігається послідовна відмова від традиційної моделі викладання, в якій вчитель виступає ретранслятором знань, а учень є його пасивним реципієнтом.

У сучасному суспільстві ідеалом освіти повинна стати школа живого особистісного знання, яке породжує суперечливу єдність афекту та інтелекту (Л. С. Виготський), завдяки чому в діяльності повинно відбуватися пізнання індивідом себе і пошук шляхів до себе, а предметом освіти стають пізнання і почуття. Це обумовлено завданнями «простору дитинства» з домінуванням у ньому права дитини на повагу, права бути самою собою; міждисциплінарним навчанням та інтеграцією загальної та додаткової освіти.

Сучасне сьогодні все частіше й частіше піднімає питання про необхідність використання всіх наявних педагогічних ресурсів з метою ефективного всебічного розвитку особистості дитини. Сучасна психолого-педагогічна наука, яка розглядає освіту як засіб відтворення духовного потенціалу людини, має в своєму розпорядженні найрізноманітніші сфери освітньої дії на дитину.

У реалізації даного складного процесу помітну роль відіграє мистецтво, яке допомагає дітям у глибокому пізнанні себе, свого внутрішнього світу, спонукає до самовдосконалення.

Починаючи з початкової ланки освіти, можливості освітнього закладу зорієнтовані на розвиток природних талантів учня, саме тому застосування театралізованої діяльності у процесі навчання ми розглядаємо як один із найважливіших засобів освіти, який сприятиме розвитку природних задатків школярів та підвищенню пізнавального інтересу до навчання.

Сфера мистецтва розглядається як простір, який спрямований на розвиток соціально-естетичної діяльності особистості. Сучасні науковці, праці яких висвітлюють проблеми початкової освіти, впевнені, що, розкриттю внутрішніх якостей особистості, її самореалізації і реалізації її творчих

можливостей великою мірою сприяє синтез мистецтв. Даний погляд на виховання та розвиток особистості дитини зробив актуальною проблему освіти молодших школярів засобами театрального мистецтва, як вартісного синтетичного засобу становлення та розвитку їх творчих здібностей.

Мистецтво театру – це органічне поєднання музики, танцю, риторики, акторської майстерності, живопису, яке інтегрує в єдине ціле засоби виразності, які можуть бути в арсеналі окремих мистецтв, тим самим, сприяє створенню умов для виховання цілісної креативної особистості дитини, здійсненню мети сучасної освіти. Дитинство кожного з нас проходить в світі рольових ігор, які допомагають дитині оволодіти правилами і законами дорослих людей. Кожна дитина грає по-своєму, проте всі намагаються копіювати в своїх іграх дорослих,любимих героїв, бажаючи бути подібними до них.

Ігри дітей розглядають як імпровізовані сценічні постановки. Дитині дається шанс побувати в ролі актора, режисера, декоратора, бутафора, музиканта. Створення аксесуарів, декорацій, костюмів надають можливості для образотворчої і технічної креативності дітей молодшого шкільного віку. Діти малюють, ліплять, шують, і всі ці заняття набувають сенсу, як частини загального задуму, такого, що хвилює уяву дітей.

Окрім того, театралізовано-ігрову діяльність, яка виступає джерелом розвитку почуттів, глибоких почувань дитини, поглиблює емоційну сферу дитини, змушуючи переживати співчуття головним героям, співпереживати розігруваним подіям. Найкоротша дорога чуттєвого розкріпачення (визволення) дитини, зняття замкнутості, навчання відчуттям і художній уяві – це дорога через гру та вигадку. Отож, театральні-ігрова діяльність, є необмеженим джерелом формування відчуттів, переживань, чуттєвих та емоційних відкриттів особистості дитини, сприяє залученню її до духовних багатств.

Стан досліджуваної проблеми. У загальній середній освіті постійно робляться спроби обґрунтування навчання, співзвучного природі дитини -

активного, проблемного, особистісно орієнтованого і т. п. Одним із перспективних у цьому ряду є використання засобів театру (Ш. О. Амонашвілі, П. П. Блонський, А. А. Брянцев, Н. Ф. Бунаков, Е. І. Ільїн, Я. А. Коменський, О. С. Макаренко, С. Р. Розанов, Г. Л. Рошаль, В. О. Сухомлинський, С. Т. Шацький, Я. Корчак, С. Френе, Р. Штейнер і ін).

На сьогоднішній день у психолого-педагогічних дослідженнях порушені різні аспекти даної проблеми і створені певні передумови її вирішення. Це дослідження в сфері: естетичної освіти і виховання засобами театрального мистецтва (Л. М. Некрасова, Є. В. Язовіцький і ін.); морального виховання засобами театру (з Д. Нікорова та ін.); виховання гуманістичної спрямованості в процесі театралізованої діяльності (Г. Ф. Похмелкіна, Р. К. Серьожнікова та ін.); соціальної взаємодії учнів у театральному об'єднанні (А. І. Авер'янов); формування соціокультурних орієнтацій засобами театру (В. Б. Нестерова); використання театру як засобу формування особистості (Т. Полякова, В. Прутва, І. Юстус та ін.); розвитку творчого потенціалу учнів засобами театрального мистецтва (С. Букатов, В. Генералова, А. Єршова, Л. Стрільцов та ін.); розвитку творчої активності засобами театральної діяльності (А. Сердюк); емоційного розвитку учнів засобами театралізованої діяльності (Л. Пилипенко).

Останнім часом посилюється увага до власне театралізації як «комплексної системи використання всіх виразних засобів мистецтва» (О. Ольшанський, Т. Ярликів); як соціально-педагогічному методу (Д. Генкін, В. Шабалін); розглядаються можливості театралізованої діяльності у вихованні творчої спрямованості особистості (Є. Мігунова), вплив театралізації на формування толерантної поведінки майбутніх педагогів (Н. Макарова).

Також збільшився інтерес до застосування театральних прийомів у освітньому процесі, зокрема таких прийомів, як акторської (режисерської) творчості, засобів сценічного мистецтва у навчально-виховному процесі. Виховні перспективи поєднання літературної та драматичної творчості були

об'єктом дослідження у роботах таких вчених, як Л. Виготський, Ю. Самаріна, П. Якобсон. Посилилась увага до ролі театральної культури в педагогічному просторі і у розвідках вітчизняних науковців, серед яких Р. Валькевич, А. Вітченко, Л. Калініна та ін. Також оновлюються форми використання гри-драматизації в дошкільній освіті, зокрема цьому напрямку присвячені праці Л. Артемової, А. Богуш, Л. Бочкарьової, Н. Гавриш, Н. Кудикіна, Е. Трусової та ін., а ще й у зарубіжній методиці навчання мови (Д. Хоннінгс, Д. Хискот та ін.).

Дослідники проблем естетичного виховання ставлять театральні прийоми у ряд ефективних засобів художнього розвитку дитини (Н. Волошина, Є. Квятковський, Є. Крупник, В. Лейбсон, Н. Миропольська, Л. Нікольський, Г. Тарасенко, Л. Хлебнікова та ін.).

Разом з тим, в існуючому масиві досліджень практично відсутні роботи, спеціально присвячені цілісному дослідженню використання театралізації в шкільному освітньому процесі як засобу його активізації в історичній ретроспективі і в сучасних умовах, що і обумовлює актуальність теми дослідження: «Театралізована діяльність молодших школярів в умовах початкової школи».

Мета дослідження – дослідження та теоретичне обґрунтування організаційно-методичного забезпечення використання театральної-ігрової діяльності молодших школярів в умовах Нової української школи.

Задачі дослідження:

- проаналізувати передумови і провідні тенденції, що обумовлюють доцільність використання театралізації в сучасній освіті;
- на основі теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та методичної літератури систематизувати підходи до педагогічної інтерпретації поняття театралізації та театральної-ігрової діяльності;
- виявити педагогічні можливості використання театралізації в шкільному освітньому процесі початкової школи;

- дослідити стан використання театралізації та театральної діяльності в навчально-виховному процесі початкової школи;
- обґрунтувати особливості використання театральної діяльності молодших школярів в освітньому процесі Нової української школи.

Об'єкт дослідження – процес використання театральної діяльності в освітньому процесі

Предмет дослідження – організаційно-методичне забезпечення використання театральної діяльності молодших школярів в умовах початкової школи.

Методи дослідження. теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та методичної літератури за темою дослідження; методи теоретичного аналізу і синтезу; метод моделювання; педагогічний експеримент, що включає спостереження, бесіду, інтерв'ю, анкетування.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Виявлено педагогічний потенціал використання театралізації як засобу активізації шкільного освітнього процесу, який полягає в збереженні простору дитинства, в створенні комфортних умов для навчання, в прогнозуванні ситуації успішності учнів. Практична значимість дослідження полягає в наступному: сформульовані підходи до організації шкільного освітнього процесу з використанням театралізації і результати дослідження можуть бути використані в освітніх установах різних типів, в роботі з молодшими школярами, на різних рівнях педагогічної взаємодії для активізації навчання і підвищення ефективності засвоєння змісту навчання (предметів художньо-естетичного та гуманітарного циклів). Вміщені в дослідженні теоретичні положення і висновки можуть бути використані в професійній підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів, при створенні навчальних посібників і науково-методичних рекомендацій.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1.1. Проблема театральної-ігрової діяльності в психолого-педагогічній науці

Досвід використання нетрадиційних способів розвитку, навчання і соціалізації особистості, донесення навчальної інформації в яскравій, дієвій формі має довгу історію. Особливе значення в даному аспекті відігравали способи, які ґрунтуються на колективній природі театального мистецтва. Це обумовлено, в першу чергу, їх спрямованістю не тільки і не стільки на раціональне пізнання, скільки на розвиток емоційно-ціннісного ставлення до світу, до себе, до інших людей.

Мистецтво театру здавна супроводжує людство, сприяє організації дозвілля людей різного віку, вихованню всебічно розвиненої особистості. Значення його супроводжується специфічними особливостями театального мистецтва.

Всім відомо, що театр вважається синтетичним мистецтвом, яке забезпечує різносторонній вплив на осмислення глядача, що відбувається за допомогою акторського виконання, пластичного, кольорового, образотворчого й музичного рішення. Це своєрідна наочна форма художнього зображення життя, позаяк ідею та образ актори розкривають перед глядачами, присутність яких виділяє сценічне мистецтво серед решти видів мистецтв.

Історія театру сягає далеко в глиб тисячоліть. Наприклад, звернення до обрядових форм виховання обумовлювалося необхідністю підготовки до життя підростаючого покоління. Ритуал грав роль зразка поведінки і трудової діяльності. Провідне місце відводилося грі-такому «відтворенню людської діяльності, при якому з неї виділяється її соціальна, власне людська сутність - її завдання і норми відносин між людьми» [81, с.26]. Церемонія посвяти

підлітків в повноправні члени первісного колективу (його соціалізація), по суті, була виставою, що складається з декількох циклів і тривала протягом 15 років.

Аналіз антропологічних, культурологічних та етнографічних даних підтверджує дієву, драматичну структуру обряду ініціації, заснованого на єдиному сюжеті і колективній природі, На рольовій грі, що відрізняється масовою і суспільною спрямованістю; на використанні гриму, костюма, декорацій і звукового оформлення. У дослідженнях простежується зв'язок ініціативних обрядів з театром з акцентом на відтворенні дій. Обряд – «не театр... не мистецтво, не наука, не форма релігійного служіння, а все разом, - нероздіяльна єдність, укладена в рамки магічної практики» [51, с. 16].

Таким чином, архаїчний обряд ініціації виконував функції передачі знань у формі колективної рольової гри, заснованої на хорovій природі, на спільному, дієвому проживанні отриманих знань: виховні функції – передачу традицій і цінностей; і є основою народження пратеатра.

Витоки театру сягають античності, за часів платонівських драматургічних «діалогів» [79, с.9]. Платон підкреслював необхідність гармонійного поєднання духовного і фізичного начала в людині, особливу значимість естетичного розвитку дитини засобами музики, поезії, танців, що дають простір творчості; важливість гри, як діяльності, як засобу виховання дітей, як форми спілкування людини з божеством. Він вважав, що виховання необхідно організовувати відповідно до природних можливостей і характеру майбутніх занять дитини; розглядав «найбільше дозвілля» як соціальний інститут. Ігри, забави повинні бути відібрані, узаконені, бо «... характер ігор дуже сильно впливає на встановлення законів і визначає; будуть вони міцними чи ні, якщо ... одні й ті ж особи беруть участь в одних і тих же іграх, дотримуючись при цьому одні й ті ж правила і радіючи одним і тим більше забавам, то все це служить непорушності так само серйозних узаконень» [79, с.130].

Театралізація процесу навчання в «школах» античних мудреців V-IV ст. до н. е. була добре відпрацьована. Традиції театралізації проявлялися і в знаменитих римських риторських школах I-II ст. н. е. Твори Сенеки, Овідія і Цицерона підтверджують, що майбутні оратори, полемізуючи на зазначені вчителем теми, відтворювали суперечки відомих історичних діячів і, від їхніх імен, розігрували цілі сцени.

У середньовічних (монастирських і кафедральних-соборних) школах іспити проводилися у вигляді театралізованої вистави латинською мовою. Школярі брали участь у фарсах, жартах і комедіях, які влаштовувалися в колегіях і на площах; розігрували «мораліте» – драматичні середньовічні уявлення на релігійні теми, що мали дидактичний і повчальний характер, а пізніше – виникли з «мораліте» «фарси і пасторалі».

Значення шкільного театру, який розвивався в контексті із середньовічним театром, полягало в тому, що:

- уявлення церковно-релігійного характеру були орієнтовані на єднання християнського світу;
- зміст вистав мав повчальний характер (алегоричні християнські цінності: гріх, чеснота, совість, милосердя і т.д.);
- вистави піднімали значення театру в очах церкви;
- театр використовувався для кращого засвоєння латинської мови;
- форми уявлень розвивалися від простої (літургійна драма, міраклі, мораліте, фарс і пастораль) до складної (містерія).

В епоху Відродження перевагу в навчанні було віддано театральній грі, що застосовувалася в гуманістичних школах в якості методу вивчення античної спадщини (Вітторіо де Фельтре, 1378-1446). Починаючи з XV століття шкільний театр переслідує дидактичні цілі. Введення п'єс латинською та грецькою мовою, вивчення римської та грецької драматичної поезії спрямовується на набуття учнями умінь правильно і красиво говорити, впевнено тримати себе на публіці. У XVI столітті постановка латинської драми в школах стало обов'язковою (не менше одного разу на рік). Найбільш

придатними з педагогічної точки зору використовувалися твори Плавта, Теренція, Сенеки та інших римських класиків, а також спеціально написані п'єси. Мета цих вистав – пишне свято, демонстрація нащадків знатних родин в дорогих костюмах і декораціях. В Академії Помпонія Літа, найбільш відомій гуманістичній школі, п'єси латинською мовою розігрувалися спільно вчителями і учнями і в класах, і на природі, і в будинках вчителів. Гуманісти вивели на шкільні підмостки і вистави для маленьких дітей (пастуша комедія, пастораль або еклога, що виникла з поезії Вергілія).

Апогеєм шкільної театралізації можна вважати уроки Еразма Роттердамського (1469-1536), який підійшов до розуміння дитинства як особливого світу, долаючи середньовічне трактування дитини як маленького дорослого [1, с.59]. Він побудував свою педагогічну теорію на розвитку внутрішнього світу дитини, обґрунтував принципово нові підходи до його вивчення; виділив право дитини на правильне виховання і вказав на жорстокість, що панує в школах. Е. Роттердамський вважав, що вчення повинно доставляти дитині радість і задоволення і проходити у формі гри, в живому спілкуванні. Він віддавав перевагу використанню змагання учня з товаришами, при якому для збереження постійної напруги учень виявляється і переможцем, і переможеним [1].

Орден єзуїтів, який виступав проти використання театральної діяльності як такої, відкрив свої школи (XVI-XVII ст.). Початкове завдання єзуїтського шкільного театру – виховання учнів у християнському дусі. Пізніше він використовувався як зброя боротьби за відновлення єдності Католицької церкви і єднання християнського світу. П'єси з лаконічними сюжетами і невеликим числом дійових осіб складали викладачі [7, с.165]. Вихованці грали більше для себе, а не для глядачів. Але незабаром педагогічні цілі цих уявлень підмінилися розважальними. Основна увага відводилася «кесарським уявленням» в урочисті (табельні) дні. Вистави, що відрізнялися розкішшю постановок, починали відвідувати представники двору і аристократія. Особливістю єзуїтських вистав був балет; який супроводжувався трагедією. У

езуїтських орденах визнавалося, що учнівські вистави «сприяють розвитку характеру і почуттів, вихованню розуму і пам'яті» [7, с.139]; що манери, голос і вільні витончені рухи учнів тільки виграють від цих вправ. Вигнання езуїтів з Франції поклало кінець шкільному езуїтському театру в 1762 році.

Таким чином, значення шкільного театру в епоху Відродження полягало в подвійній спрямованості його побутування (в гуманістичних і в езуїтських школах); політичній і релігійній пропаганді; використанні його для дидактичних цілей (дієве вивчення латинської та грецької мови, завдяки постановці драматичних творів в оригіналі); формуванні умінь учнів впевнено тримати себе, грамотно і красиво говорити при великій кількості народу; в тому що він став театром для публіки і послужив основою для класичної театру.

Я. А. Коменський (1592-1670) підкреслював, що здібності повинні розвиватися за допомогою наук і мистецтв; що повинно бути більше дозвілля, радощів і міцного успіху, щоб діти вчилися всьому із задоволенням; щоб учні: «... граючи і жартуючи, могли бути доводимі до вищих меж знання» [38, с.235]. Він стверджував, що всяка школа може стати універсальною грою, якщо постаратися «... вірно і м'яко впорядковувати природні інстинкти, коли вони самі проявляються. Адже природа людини як би сама закликає її до того, що властиво людині; у такому разі хіба не легше тільки направляти не забороняючи, ніж забороняти» [38, с.195,198]. Чеський педагог-гуманіст називав школи, в яких збираються і вправляються молоді люди, місцем для навчальних забав, коли навчання і для вчителів, і для учнів саме по собі приємно і привабливо і є (або, принаймні, має бути) як би гра чи забава [38, с. 258].

Я.А.Коменський розробив цілісну систему підручників, серед яких дидактична п'єса «Школа-гра» - ілюстрація в особах до його знаменитого енциклопедичного твору «відкриті двері мов». Він вводив мистецтво театру в педагогічну практику, залучав до процесу «драматизації» учнів і створював тим самим особливе естетико-педагогічне середовище навчального заняття.

Також можна згадати давню, канонізовану Я. А. Коменським, традицію театральних постановок, а також сформульовані педагогом «Закони добре організованої школи», в яких окремо виділялись: «Закони про театральні вистави», які доречно використовувати в школах. «Через те, що життя кожної людини побудоване так, що вона повинна підтримувати розмову та діяти...(треба, щоб учень) навчився спостерігати різницю в речах, умів реагувати на це, робити пристойні дії, тримати тіло і душу відповідно до обставин, змінювати тембр голосу, тобто грати будь-яку роль відповідним чином.» [37, 140]. Шкільний театр сприяв розв'язанню цілого ряду навчальних проблем: «навчання живої розмовної мови», «придбання відомої волі в обігу», «навчання виступам перед суспільством в якості ораторів, проповідників». Таким чином, театральна педагогіка розумілась Я. Коменським виключно в контексті формування творчої особистості або вміння триматись відповідним чином.

З появою професійних письменників (XVIII століття, Німеччина) інтерес до шкільного театру падає. Шкільний театр обмежується рамками сім'ї, навчальних закладів і використовується для цілей освіти. Читання і виконання класичних п'єс в школах було заборонено до тих пір, поки фрагменти з них не увійшли в шкільні хрестоматії. П'єси, авторами яких були вчителі, зникли зі шкіл. Але, через деякий час шкільне начальство почало допускати рольове виконання сцен з класичних творів; давньогрецькі драми в оригіналі або перекладі. Таким чином, незважаючи на заборону; класична драма і Давньогрецька трагедія повернулися в стіни школи.

На рубежі XVI-XVII століть шкільний театр із Західної Європи проникає в Україну. Українська шкільна драма виникла тоді, коли православна церква намагалася чинити опір католицькому впливу. У Києво-Могилянській колегії ставили вистави за зразком європейських міраклей, мораліте і містерій.

С. Полоцький стоїть біля витоків шкільної драматургії – «віршів краю приголосних» або декламацій, які представляли собою «... прадавні ліричні твори, зазвичай з прологом і епілогом, що виконувалися кількома особами по

черзі, але допускали і монологічну форму виконання» [1, с.56]. Вихованці Київсько-Могилянської академії, які працювали в якості викладачів духовних шкіл в різних містах України, прищеплювали смак і інтерес до шкільних вистав, прекрасно розуміючи їх виховне значення. У творах С. Полоцького про поезику розроблено теорію та практичні матеріали щодо виконання декламацій.

У першій чверті ХХ століття вітчизняна педагогіка знаходилась під впливом таких педагогічних теорій, як: педоцентрична революція (Дж. Дьюї), згідно з якою дитина є центром виховного процесу, а метою освіти стало виявлення особистості через теорія гри (С. Халл), так званий «драмагічний інстинкт», пов'язаний з основними потребами зростаючого організму, з природою дитини, з її прагненням грати роль [1]. Потрібно відзначити, що в цей же час М. Євреїнов розробив «теорію театралізації життя» і підкреслював; що все в житті людини підпорядковане театральному інстинкту, бо коли «дитина невпинно акторствує; навколишні для неї предмети є об'єктами її сміливої театралізації. ... Сюди ж відноситься незвичайно розвинена у дітей пристрасть гримасувати і кривлятися, особливо коли вони відчують, що на них звернено увагу. Все це не більше і не менше, як нестримний для дитини прояв інстинкту театральності» [37, с.43]. М. Євреїнов вважає; що розвиток театральності в еволюції людського духу передує розвитку естетичного почуття. Він розглядає театралізацію, як прагнення до радості, краси, сили, як одну з евідемоністичних категорій, оскільки щастя розуміється в сенсі помірною задоволення потреб душі. Дана теорія актуалізує значимість осмислення шкільного освітнього процесу в контексті його театралізації.

Виявлено, що цей етап використання театралізації в шкільному освітньому процесі характеризується посиленням взаємопроникнення і взаємозбагачення вітчизняних і західноєвропейських гуманістичних виховних систем. Загальні тенденції цього явища виражені в наступному.

По-перше. Пріоритет інтересів дитини в якості основної ідеї виховання, базуючої на визнанні абсолютної цінності дитинства, оскільки без пережитого

у всій повноті дитинства понівечено все життя людини; на самоцінності юності, на особливій культурі і життєвому стилі, які притаманні юності; на пристосуванні школи до дитини, а не дитини до школи; на усвідомленні того, що школа забирає у дитини основне право – право на гру, творчість, дитинство; на виділенні як мети - виховання щасливої людини, здатного знайти себе в навколишньому світі [46].

По-друге. Суб'єкт-суб'єктні відносини творчого, ділового співробітництва педагога і дитини в контексті домінування таких принципів гуманістичних виховних систем, як: принцип взаємної поваги вихователів і вихованців, спілкування між якими має протікати в атмосфері мистецтва; принцип поваги до особистості, прав дитини та довіри до неї, оскільки дитина є не об'єктом, а повноправним суб'єктом; принцип заперечення прямого впливу на волю учня; принцип рівноправності при вирішенні всіх питань (від трактування ролей до затвердження ескізів, костюмів і декорацій) і обов'язковості спільно прийнятих рішень.

По-третє. Виховання мистецтв, створення творчого; естетичного середовища, з діючою самореалізацією та самовдосконаленням дитини, виходячи з чого, творчість трактується як одна з вищих форм гуманізації особистості, а театр - як засіб перетворення потенційних можливостей особистості, реально діючий фактор, що здійснює актуалізацію і розвиток її творчого потенціалу [46]. Створення естетико-педагогічного середовища, заснованого на вивченні мистецтва, що пронизує і навчальний процес, і позанавчальний час; оскільки під час з'єднання процесу формування естетичного смаку з процесом художньої діяльності самих дітей відбувається розвиток індивідуальних здібностей кожної дитини. Засобом розвитку дитини стають самостійно здобуті і пережиті нею знання (С. Френе). При цьому школа розглядається як педагогізоване середовище, в якому життєдіяльність учнів організовується навколо вирішення навчальних проблем; розвиток їх можливостей і задатків забезпечується в ході активного освоєння навколишнього світу; оволодіння творчими навичками і збагачення досвіду

відбувається в майстернях, лабораторіях і на площадках для ігор; розвивається самостійність, незалежність, ініціатива і розширюється розуміння суспільних взаємин. Причому, «початковий корінь всієї освітньої діяльності лежить в інстинктивних, імпульсивних відносинах до діяльності дитини, а не в піднесенні і застосуванні зовнішнього матеріалу або через ідеї інших людей, або через почуття; а це, відповідно, часто повторювана, незліченна спонтанна діяльність дітей, п'єси, ігри, мімічні дії, і є наріжні камені методів навчання.

Поява елементів мистецтва у виховних системах виникає з усвідомленої вимоги життя, «коли ж діти зрозуміють як багато дає мистецтво, то вони самі захочуть і знань, і навичок, і стануть домагатися більшого, щоб йти вперед, і розширювати область доступного їх розумінню» [41]. Відстоювання ідеї про перегляд методів викладання і виховання, формує необхідність всяке знання перетворювати в закінчену дію, втілену в малюнку, в мовлення, в статті, в інсценуванні, в грі; у чому завгодно, аби знання не залишалося мертвим [51, с.207].

По-четверте. Особливе ставлення до свободи і відповідальності у творчій діяльності. Представники гуманістичних виховних систем розглядають свободу, як невтручання в розвиток дитини і усунення будь-якого тиску на неї; вважають; що справжня сутність людини полягає саме у творчій свободі як вищому вираженні істоти людини (Р. Штейнер). З іншого боку, велика увага приділяється формуванню почуття відповідальності, причому, не тільки за себе, але і за інших (С. Шацький). В окремих педагогічних системах свобода і дисципліна, творчість і свобода розглядаються у взаємозв'язку (А. Макаренко).

По-п'яте. Превалювання чуттєвого досвіду над інтелектуальним. В якості основного способу художнього сприйняття виділяються не тільки емоції, але і розумові процеси. Драма трактується як спосіб мислення, заснований на здатності кожного індивіда «входити в особистість» іншого, ставити себе на місце іншого і дивитися, думати, відчувати як інша людина [51, с. 60]. Звідси метою занять стає розвиток у дітей вміння вирішувати

проблеми і вибирати найкращий шлях. Відповідно, формула гуманістичних виховних систем виглядає так: спочатку художнє, а потім - з нього інтелектуальне.

По-шосте. Своєрідність форм побутування театралізації в шкільному освітньому процесі полягає, з одного боку, у вираженні її в різних формах, обумовлених специфікою кожної педагогічної системи; з іншого - в загальній для всіх опори на ігрову, імпрровізаційну природу дитини. Слід зазначити, що здатність до гри визначалася як особливу гідність маленької людини, як можливість відшукати себе в суспільстві, серед в людей, у Всесвіті (Я. Корчак).

Підкреслювалася важливість драматичного вираження, бо вчити дітей виражати себе, зробити їх здатними схопити свої почуття і образи у всій їх інтенсивності і з усіма компонентами дії, погляду, дихання, інтонації, і інтерпретувати свої почуття і образи інших дітей - є основним для всього подальшого навчання. Елементи гри вводилися у викладання, в класну роботу і домашні завдання, оскільки у цьому ігровому і змагальному початку криються такі резерви, досі не використані, які дозволять поставити все шкільне навчання по-іншому [51, с.195].

Так, у ряді шкіл США (Е. Шелдон, Дж. Дьюї, Ф. Паркер, Портер та ін.) проводилася експериментальна робота в області «творчої драматизації» освітнього процесу: враховувалися особливостей дітей молодшого шкільного віку (безпосередність, емоційність, сприйнятливність та ін.); велика увага приділялася усному мовленню, «вільній» драматизації (інсценуванню оповідань і байок зі спонтанним діалогом), постановці вистав, заснованих на дитячих ідеях і груповій діяльності. Термін творча драматизація містив у собі вираження всіх форм імпрровізаційної драми: драматичну гру, драматизацію розповіді, імпрровізовану роботу в пантомімі, тіньові п'єси, п'єси з ляльками і маріонетками і всі інші форми непідготовленої драми [54, с.57]. Творча драматизація являла собою не заучування написаного сценарію, а твір п'єси групою дітей. Змістовною основою такої роботи була інтерпретація певного

аспекту життя, в яку діти неясно залучалися. Використовувалися фрагменти п'єс, в яких дія підпорядкована благородної думки, яка мота б мати місце і в реальному житті (У. Шекспір, Ф. Шиллер, Ж. Мольєр); драматизація життєвих ситуацій, що стосуються культури поведінки. Вибір педагогом відповідного змісту сприяв підготовці дитини до реального життя, у формуванні його позиції до проявів зовнішнього середовища. Найбільшим успіхом користувалися п'єси зі шкільного життя, які склали самі учні. Практикувалися заняття зі створення вистав на теми вільних текстів, яким відводилася роль збудника фантазії і почуття пластичної виразності у дітей.

Як окрема форма театралізації існує усна розповідь вчителя про історичні перекази людства та інтеграція театральних постановок цих сюжетів у навчальний процес (Р.Штейнер). Особливість використуваних методів полягала в їх спрямованості на продуктивне і творче пізнання. Встановлено, що особливе значення надавалося виховуючому значенню музики і евритмії (пластичний рух, інтонований в гармонії з музикою і мовою).

Ігри-драматизації фізично і морально вивільняли дитину від дидактичних і авторитарних заборон, мобілізували колективну діяльність учнів, сприяли критичному осмисленню дійсності і формуванню смаку. Виділяється вільна експресія (С. Френе) як стимуляція процесу пізнання і міжособистісних відносин, як вихідна умова в навчанні різних шкільних предметів.

Шкільний театр, одна з форм побутування театралізації, розглядається як середовище морального виховання, оскільки маленький актор повинен вміти поставити себе на місце іншої людини, а це вчить його розуміти інших, їхні почуття, переживання. Разом з тим, виходячи з того, що зміст класичних п'єс далекий від дитячого сприйняття життя і їх фантазії, перевага віддавалася спонтанній грі, своєрідним міні-уявленням і вправам в театральній техніці. Виявлено, що театральна діяльність сприяє звільненню почуттів дитини від низинних інстинктів, розвиває делікатність, поступливість, пом'якшує звичаї,

народжує прагнення до гідного життя, вирішує завдання зміцнення віри дитини в себе (Г. Вінекен).

Своєрідність естетико-педагогічної концепції С. Т. Шацького базувалася на тому, що: театральна робота є важливим елементом організації дитячого життя та активним фактором впливу на навколишнє соціальне середовище. У спільній роботі над створенням вистави нерідко збільшувалася кількість дійових осіб за кількістю бажаючих брати участь, для посилення основної ідеї додавався текст; вводилися вокальні та танцювальні номери. Своєрідні етюди-імпровізації розвивали творчу фантазію, давали навички перетілення в образ. Спілкування з глядачем допомагало виробити правильне сценічне самопочуття; систематичні заняття музикою розвивали почуття ритму; робота над класичною прозою і віршами допомагала шліфувати дикцію. При підготовці вистав виховувалися в дітях дорогоцінні навички відповідати не тільки за себе, а й за всю групу, тобто театр активно допомагав зростанню і формуванню колективу [1, с.42].

Один з перших педагогів, К. Ушинський звернув увагу на виховну цінність образів уяви: дитина щиро вірить у них, тому, граючи, відчуває сильні непідробні почуття; мова, міміка, рухи дитини в грі набагато виразніше, ніж у повсякденному житті. Про значимість театралізованої діяльності у розвитку особистості дитини говорили багато педагогів і психологи минулого.

В кінці XIX - початку XX століття у вітчизняній педагогіці стверджується усвідомлене ставлення до театру як найважливішого елементу морального та художньо-естетичного виховання. Цьому багато в чому сприяли філософські роботи передових вітчизняних мислителів, які надавали виключно важливе значення проблемам формування творчої особистості, дослідження психологічних основ творчості. «Незвичайна любов дітей до театру і їх пристрасть до самостійного розіграшу всіляких ролей, - писав відомий американський вчений Стенлі Холл, - є для нас педагогів прямо відкриттям нової сили в людській природі; та користь, яку можна очікувати від цієї сили в педагогічній справі, якщо ми навчимося користуватися нею,

як слід, може бути порівнянна хіба що з тими благами, якими супроводжується в житті людей знов відкрита сила природи» [46, с.62].

Примітно, що ідеї театралізації у першій третині ХХ століття реалізувалися, в основному, в освітніх установах закритого типу (наприклад, школа-інтернат Саммерхілл в Англії А. Нейлла; дитячі будинки Я. Корчака; народні школи для дітей трудящих С. Френе і Р. Штейнера; школи-колонії для безпритульних, важковиховуваних і малолітніх злочинців А. Макаренка. У цих установах були створені унікальні умови для розвитку дітей, проводилася експериментальна робота зі створення особливим образом організованого, відповідно до вікових особливостей вихованців, гуманістично орієнтованого, соціокультурного освітнього середовища. Педагоги висували тезу про те, що тільки творче естетичне середовище, створене в процесі навчально-виховної діяльності, здатне ефективно формувати духовний світ дитини, її світогляд, потреби, мотиви, інтереси. При цьому роль педагога полягала в організації творчої взаємодії суб'єктів середовища; у виконанні функції генератора, фасилітатора і зразка в процесі освоєння дитиною культури. Роль учня зводилася до творчої взаємодії з суб'єктами цього середовища, до оволодіння структурними і функціональними характеристиками міжособистісної взаємодії, до розвитку на цій основі нових типів відносин до дійсності, до активного включення в неї інфраструктури додаткової освіти і розвитку інтелектуальних функцій.

Навчально-виховні установи, далі за відсутності кадрових і матеріальних ресурсів, ставали центрами соціалізації, фокусували позитивні соціальні впливи на учнів, захищали їх від антигуманних впливів, підтримували психологічно і сприяли гармонійному розвитку і самовихованню. Так як творче естетично організоване середовище представляє лише частину загального середовища, що оточує дитину, то виникає необхідність актуалізації змісту навколишнього середовища (С. Т. Шацький).

О. Макаренко також трактував театральну роботу як важливий інструмент формування колективу, естетики колективних відносин, згуртування дітей єдиною метою, що дає стимули їх духовному зростанню [43]; розглядав театр як обов'язок, як неминучий громадський податок, відмовитися від сплати якого було неможливо. О. Макаренко проводить своєрідну «реформу» (прирівнює театр до звичайної роботи, задіє в ній всіх каноністів, розбиває їх на 10 загонів, кожен з яких відповідає за: акторську роботу, публіку, шеломи, декорації, реквізит; освітлення і ефекти, шуми, опалення, прибирання, завіса); розробляє сувору схему роботи над п'єсою (обов'язково з великим числом дійових осіб); зазначає, що завдяки участі в роботі театру у колоністів розширювався культурний кругозір, поліпшувалася мова, формувалася колектив.

Отже, дослідження дозволило виділити характерні тенденції використання театралізації в шкільному освітньому процесі першої третини ХХ століття: опора на прирівнюваність дитячої театральної діяльності; створення театральної роботи у відповідності з закономірностями психолого-біологічного розвитку дитини; створення творчого естетичного середовища; перетворення потенціалу особистості в процесі театральної творчості; взаємозв'язок індивідуального і колективного навчання й виховання; включення дітей у процес театральної роботи; надання дитині вільного вибору виду театральної діяльності; встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин між дорослими і дітьми; опора на самодіяльність дітей; виховує роль репертуару в шкільному театрі, орієнтованого на моральний розвиток і формування естетичної смаку дітей; виникнення експериментальних навчальних закладів нового типу.

С. Русова виділяла драматизацію як «живий необхідний засіб розвитку мови й виховання» та радила використовувати елементи театральної педагогіки в процесі навчання дітей раннього віку» [62, 86]. Згідно поглядами педагога, застосування ігор-драматизацій відповідно до окресленої мети можливе і необхідне в процесі навчання. «Заучування слів літературних героїв

сприяє збагаченню словника дітей образними літературними висловами» [62, 95].

У педагогічній системі В. Сухомлинського завдання формування культурної і образної творчої особистості пов'язані з естетичним вихованням, з вихованням здатності емоційно ставитися до краси і потреби вражень естетичного характеру. В. Сухомлинський відзначає взаємообумовленість естетичного почуття і розвитку дитини. «Чим цікавіше казка і незвичніше обстановка, в якій знаходяться діти, тим сильніше гра дитячої уяви, тим несподіваніше образи, які створюють малюки;... казка - її активна естетична творчість, захоплююча всі сфери духовного життя дитини - її розум, почуття, уяву, волю. Вона починається вже в оповіданні, вищий етап – інсценізація» [70, с.187-188]. Педагог дозує естетичну потребу, яка, на його думку, не повинна задовольнятися до пересичення. Він акцентує увагу на єдності зорового і звукового сприйняття; стверджує; що музика - найсприятливіший фон, на якому виникає духовна взаємодія вихователя і дітей; підкреслює; що «... діти глибоко запам'ятовували те, що схвилювало їхні почуття, зачарувало красою» [70, с.81]; і приходять до висновку: щоб дитина стала розумною, кмітливою, треба в ранньому дитинстві дати їй щастя художнього бачення світу. Діяльність, що сприяє оволодінню знаннями, на думку вченого, немислима без особистого інтересу дитини, а інтерес поглиблюється в міру того, як істини, якими опановує учень, стають його особистими переконаннями, тому необхідно створювати умови для того, «... щоб істина постала перед ним не як готовий висновок, піднесений педагогом, а як яскрава картина навколишнього світу, пережита з трепетним биттям серця» [70, с.142].

Дослідження реформ 60 - х років виявило і ряд проблем, в тому числі: викладання предметів мистецтва поза врахуванням його специфіки, обмежена кількість годин на предмети зазначеного циклу, автономність предметів художньо-естетичного циклу в навчально-виховному процесі, неузгодженість з метою класної та позакласної роботи з мистецтва, відсутність спеціально підготовлених кадрів.

На думку О. Запорожця, «театралізована гра навчає дитину перейматися думками, почуттями інших людей, виходячи за коло повсякденних вражень у світ людських прагнень і вчинків. Творчий характер театралізованої гри полягає в тому, що дитина наслідує те, що бачить, та передає своє відношення до побаченого. Входячи в образ, дитина жваво мислить, її почуття заглиблюються, вона щиро переживає події» [31]

В. Сілівон переконаний, що «шкільний театр не тільки розважає учнів, але й естетично виховує, сприяючи вмінню співпереживати, створюючи відповідний емоційний настрій та підвищує впевненість у собі. Спілкуючись в шкільному театрі, учні вчаться бути толерантними до однолітків, стриманими та зібраними. Театр формує в учнів цілеспрямованість, зібраність, взаємодопомогу. Театральні імпровізації сприяють умінню реалізувати свій потенціал» [36, с.8-9.]

Н. Карпинська відзначає неабиякий вплив театралізованих вистав на розвиток виразності й образності мовлення учнів початкової школи, що виявляється в спроможності до естетичного сприйняття художнього слова, майстерності розрізняти інтонацію та особливості мовленн\вих зворотів: «для виконання ролі учень повинен володіти різноманітними виразними засобами (мімікою, жестами, виразною мовою)» [35].

Зокрема, С. Соломаха концентрує увагу на використанні театральних методик у освітньому процесі початкової школи. Впровадження театального мистецтва, переконана вчена, сприяє створенню синтетичного виду діяльності, яка поєднує у собі навчання, гру та працю [67].

Кінець ХХ - по теперішній час характеризується зростанням інтересу до використання театралізації в шкільному освітньому процесі як до засобу розвитку особистості і підвищення якості освіти.

Кінець ХХ - по даний час відзначені активної науково-дослідної практики (проведення конференцій, семінарів, курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки) з проблем використання театралізації в шкільному

освітньому процесі; підготовкою вчителя до оволодіння ігровими методами, методами театральної педагогіки.

У сучасних наукових дослідженнях багатьох вчених (Г. Костюшко, Н. Нечай, Л. Сєрих, В. Шахрай) визначено, що театралізована діяльність має величезні можливості для збагачення та розкриття творчого потенціалу дітей. Роль театралізованої діяльності у їх всебічному розвитку висвітлено у працях Л. Артемової, О. Амацьєвої, Р. Жуковської, Ю. Рубіної та інших.

Театралізована діяльність є специфічним видом учнівської діяльності та одним із найулюбленіших видів їхньої творчості. Вчені доводять природність «драматичного інстинкту дітей», адже діти широко включаються у театральну-ігрову активність, стимульовані літературними та власними мотивами. У них виникає потреба у грі, що з'являється під впливом літературного твору, а також в засобі самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів. Такий стан є у відвертому, щиросердному ставленні до художнього образу, втіленні його в різних формах театралізованої діяльності. Дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

1.2. Сутність феномена «театрально-ігрова діяльність»

Зміст педагогічної діяльності значною мірою визначається характером взаємодії її учасників. Ознакою першого підходу є погляд педагога на учня «... як на навчальний, програмований компонент системи, як на об'єкт найрізноманітніших маніпуляцій», другого – як на особистість, для якої характерна не тільки самодіяльність, а й свобода по відношенню до можливого простору діяльності» [33, с. 18], це обумовлено і завданнями «простору дитинства з домінуванням в ньому права дитини на повагу, права бути самим собою, а не таким, яким його хочуть бачити інші» [33, с.17-18].

У цьому випадку саме міждисциплінарне навчання дозволяє зв'язати загальною ниткою різні навчальні предмети, забезпечуючи тим самим цілісність у змісті навчання і розвиток в учнів цілісного або системного світорозуміння. При цьому важливо, що методика міждисциплінарного навчання спирається на групові форми, метод відкриття та освоєння нових способів пошуку джерел інформації.

Ідеалом освіти, на думку В.Зінченка, є школа живого особистісного знання, школа мислення, а предметом освіти – пізнання і почуття; бо освіта без душі спустошує душу. Очевидність провідної ролі емоцій і почуттів в утворенні «образу людини» безперечна. І в зв'язку з цим естетичне виховання здатне компенсувати дефіцит емоційності загальнонаукової освіти. Освіта в опорі на культурні традиції стає все більш актуальним. У той час як можливості культури в стимулюванні процесу саморозвитку особистості в рамках освітніх систем використовуються не в повній мірі. Причина полягає в тому, що самодостатність освітнього процесу розуміється хибно, а також в трактуванні традиційної культури як набору жорстко фіксованих еталонів (цінностей, норм, способів діяльності), ззовні оформляють потенційний зміст індивідуальної свідомості та заздалегідь визначають межі цього змісту. Дослідження констатує звернення науки до «живого знання», що виражається у використанні образного, візуального мислення. «Живе знання» породжує

суперечливе «єдність афекту та інтелекту» (Л. Виготський), де афект «обмежує нескінченне число ступенів свободи інтелекту», а інтелект «обмежує; ... паралізує ступені свободи афекту» [60, с.27], і має такі ознаки, як відкритість і недомовленість. Зразком живого знання для педагогіки є мистецтво, яке несе в собі не «значення, а життєві смисли подій у світі».

Таким чином, гуманістична парадигма виховання, соціокультурний феномен «простору дитинства», поєднання пізнання і почуття, діяльнісний підхід і міждисциплінарна інтеграція навчання визначають сучасні підходи до освіти.

У напрямку активізації сучасного шкільного освітнього процесу відбувається пошук нових шляхів сполучення театрального мистецтва і педагогіки. І з цієї точки зору, посилюється увага до театралізації та театралізованої діяльності як комплексної системи використання всіх виразних засобів мистецтва [54, с.37]. Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що в сучасній науці відсутнє однозначне трактування поняття театралізація. Це обумовлено спільністю родової специфіки методів і прийомів міждисциплінарної галузі педагогіки і театрального мистецтва - ігровою основою. Гра та її різновид – рольова гра є провідним елементом театральної педагогіки як організації «ігрової діяльності учнів у пропонованих обставинах» [54, с.8].

Сутність рольової гри полягає в перевтіленні в інші істоти. Гра, як фактор культурного життя, вільна форма діяльності, що несе сенс, спирається на дію з певними образами, на відоме «перетворення» дійсності, і є необхідним елементом творчого освоєння дійсності в онтогенезі індивіда. Гру розглядають як своєрідне моделювання навколишнього середовища, як функцію штучного збільшення інформаційного різноманіття середовища проживання, яка підштовхує інтелект до реалізації пошукової активності, і формує навченість до поведінки в незвичайних ситуаціях.

Д. Ельконін визначає зміст гри відносинами між людьми, що здійснюються через дію, і виводить структуру гри, яка включає в себе: роль,

ігрові дії, ігрове вживання предметів і реальні відносини між граючими [81, с.25].

Характерною особливістю гри є відсутність результату, як зовнішнього продукту цієї діяльності; її результат у внутрішніх змінах самої дитини. Її продукт-емоційний досвід і здатність дитини утримувати специфічне, що задається тією чи іншою роллю, ставлення до дійсності [82, с.18]. Таким чином, гра (рольова гра) трактується як вільна діяльність, що характеризується діями-відносинами між гравцями, переживанням ними різноманітних емоцій і почуттів.

Драматизація є найбільш розробленим поняттям, але також має безліч трактувань. Драматизувати – значить відтворювати будь-які події в драматичній формі. Драматизація визначається як «... театралізація..., інсценування, як... пошук театрального стилю шляхом створення діалогів» [80, с.85].

Л. Виготський вважає; що драматизація «... ближче, ніж будь-який інший вид творчості, безпосередньо пов'язана з грою, цим коренем всякого дитячої творчості, і тому найбільш синкретична, та містить у собі елементи найрізноманітніших видів творчості» [21, с.62].

Драматизація визначається як драматична гра, що об'єднує групу гравців, які колективно імпровізують на заздалегідь обрану і (або) уточнену ситуацією тему. Кінцевою метою драматичної гри є досягнення кожним учасником основних механізмів театру (персонаж, умовність, діалектика діалогів і ситуацій, динаміка груп) і відчуття емоційної і фізичної розкутості під час гри і, побічно, в приватному житті гравців.

Виявлено, що драматизація, як термін, більше відповідає суті справи і пов'язаний з поняттям драматичного мистецтва історично і філологічно, включає всі види відтворення в особах - від драматичних ігор до справжньої художньо-сценічної дії, з одного боку, і від імпровізації до розігрування готових п'єс, з іншого, драматизацію розглядають і як побудову навчального

матеріалу уроку за законами драматургії, як єдине ціле, що посилює вплив творів мистецтва на учня [37, с.85].

У цьому випадку в поєднанні і постановці проблеми у свідомості учня виникає художній образ і пов'язані з ним колізії. Учні втягуються в естетичну діяльність з розвитку цих образів і ситуацій, беруть участь в пошуку рішень проблеми, потім слідує кульмінаційний момент, який призводить до вирішення проблеми і до фази післядії, коли мистецтво продовжує в позаурочний час свій вплив на учня. Такий урок включає цілу серію методів і форм, що організують емоційно-естетичну форму спілкування учнів і створює особливе середовище уроку [37, с.85]. Таким чином, драматизація розглядається і як емоційно-естетична діяльність за законами драматургії, заснована на імпровізації; і як структурний елемент ігрових методів активного навчання [82].

Імітація, імпровізація та інсценіровка, що розрізняються за метою і ступенем свободи поведінки учасників драматичної гри, розглядаються як базові групи дидактичних засобів драматизації. Засобом, що використовується на ранніх щаблях навчання, є імітація. Імітувати – означає відтворювати з можливою точністю, наслідувати кого-небудь. Метою імітації, як дидактичного засобу драматизації, є чітко визначене відтворення моделі поведінки в пропонованих обставинах, а предметом – механізми дій і норми поведінки. При цьому наслідування включає досить складні вчди внутрішньої активності особистості, і, в першу чергу, роботу схематизації - виокремлення з сукупності сприймаються в різних індивідуальних варіантах основних рис даного виду діяльності, і роботу ідеалізації - створення ідеальної уявної конструкції, відповідної у внутрішньому уявленні тому, як повинна протікати успішна діяльність в даній мірі свободи [82, с.15]. Таким чином, імітація, будучи активним процесом (схематизація та ідеалізація), пов'язана з формуванням моделювання.

Серед дидактичних засобів драматизації імпровізація (з лат. - непередбачений, раптовий) інтерпретується як сценічна гра, не обумовлена

твердим драматургічним текстом і не підготовлена на репетиціях; як техніка драматичної гри, коли актор грає що-небудь непередбачене, не підготовлене раніше і придумане в ході дії. Поняття імпровізації досліджували Л. Беріханова, С. Дуцель, В. Загвязинський, В. Кан-калік та ін. Імпровізація розглядається як головний елемент процесу миттєвої сценічної творчості.

Структура процесу імпровізації включає осяяння (в результаті оцінки проблеми), миттєве осмислення ідеї і вибір шляху її реалізації, публічне втілення ідеї, миттєвий аналіз результату. Мета імпровізації – вільне відтворення моделі поведінки в пропонованих обставинах. Імпровізація є ігровою технікою, в якій ігрова ситуація не готується, а продумується в ході дії. Виділяють наступні види імпровізації:

- імпровізація на задану тему,
- повна пластична і розмовна імпровізація за відсутності моделі,
- імпровізація з предметів,
- імпровізація в умовах актантної моделі, коли функції дійових осіб та їх дії залишаються незмінними.

Таким чином, імпровізація розглядається як: головний елемент сценічної творчості, діяльність з непередбаченою ігровою ситуацією, яка здійснюється «тут» і «зараз»; ігрова техніка.

Звертаючись до такого дидактичного засобу драматизації як інсценування необхідно відзначити, що застосування його в контексті аналізу літературного твору досліджувалося в 20-30-і роки і в 70-і роки ХХ століття. У методичних роботах інсценування трактується вже як театральновиконавська діяльність школярів і пов'язується з освоєнням дієвого аналізу п'єси і питань театральної режисури; розглядається як засіб поглибленого сприйняття художнього твору; як умова для створення учнями акторських або постановочних інтерпретацій літературного твору незалежно від його родової приналежності.

Виділяються три види інсценувань:

- інсценування з різною жанровою основою,

- інсценування з використанням форми монологу,
- інсценування з використанням форми діалогу.

Дослідження показало, що інсценізація та драматизація розглядаються і як етапи ускладнення театральної інтерпретаційної діяльності учнів, які не є тотожними, але можуть бути взаємозалежними в процесі аналізу окремого твору і в загальній системі послідовно ускладнюються учнівських інтерпретацій.

Таким чином, інсценування розглядається як активна театральна інтерпретаційна діяльність, а драматизація як структурний елемент ігрових методів активного навчання. Виявлено, що дидактичні засоби драматизації (імітація, імпровізація та інсценування) розрізняються за ціллю і ступенем свободи поведінки учасників і мають спільну основу – гру.

Аналіз різних підходів до інтерпретації поняття театралізація в шкільному освітньому процесі, описів театралізації як педагогічного і культурного феномена, педагогічних смислів театралізації, виявив множинність трактування.

Отже, виявлені основні сфери застосування поняття театралізації:

- для інтерпретації події (тексту) сценічно, з внесенням елементів драматичної дії;
- як гра-драматизація в театральній формі;
- як форма масового сюжетного видовища.

Разом з тим, у наведених визначеннях немає вказівок на педагогічні підстави, крім, мабуть, інтерпретації події (тексту) сценічно з внесенням елементів драматичної дії та гри-драматизації.

Драматизація є найбільш розробленим поняттям, але також має безліч трактувань. Драматизувати – значить відтворювати будь-які події в драматичній формі.

Драматизація визначається як «театралізація». Інсценування як «пошук театрального стилю шляхом створення діалогів».

Оскільки поняття театралізації і драматизації по суті змісту трактуються одне через інше, і різниця полягає лише в формах вираження (життєвих або модельованих), то виявлені дидактичні засоби драматизації можна певною мірою трактувати як дидактичні засоби театралізації.

Таким чином, аналіз поняття театралізації свідчить про різні підходи до інтерпретації його змісту загальними ознаками інтерпретованого поняття є ігрова ситуація, дія, проблематизація навчання (конфлікт розглядається як постановка проблеми), творче прийняття особистістю позицій і відносин, які їй були раніше не властиві і не характерні. Складові театралізації «художньо-образне начало», «актор» - школяр.

Виявлено особливості прояву театралізації:

- як прийом, побудований на принципі гри;
- як комплексна система використання всіх виразних засобів мистецтва на основі драматичного сценарію;
- як діяльність, яка пронизує весь педагогічний процес.

Дослідження свідчить; що в різноманітті форм театралізації її невід'ємною складовою в умовах шкільного освітнього процесу є – шкільний театр. Основою останнього є рольова гра тривалого характеру, під якою розуміється синтетична дозвіллева діяльність, а також рольове виконання сцен, постановка діалогів або п'єс для вивчення іноземних мов, тренінг для формування уміння красиво говорити і впевнено тримати себе на публіці; і одне з найбільш вдалих засобів розвитку імпровізаційної готовності.

Шкільний театр розглядається як одна з найбільш активних форм пізнання, де ідеї і образи розкриваються в діях учня безпосередньо в момент творчості (включаючи глядача) через діалог і співтворчість як акт пізнання і самопізнання, тим самим, накладаючи відповідальність за розуміння і діяльнісне здійснення понятого.

Принципове значення в контексті даного дослідження мають висновки про те, що інтерес до мистецтва театру пов'язаний з розвитком навчально-пізнавальних здібностей, інтелекту, образного мислення, з формуванням

моральних якостей і світогляду особистості; що театр сприяє розвитку творчого потенціалу і духовних сил дитини; що драматичне мистецтво розвиває мову, пам'ять, пластику; що творче театральне середовище виховує якості, необхідні дитині в житті; що включення театру в загальноосвітнє середовище школи (реалізація методу театральних проєктів) створює нові можливості для розвитку компонентів гуманітарної культури учнів (ціннісного, пізнавального, комунікативного, особистісно-діяльнісного).

Шкільний театр являє собою модель комплексного підходу до процесу формування особистості, володіє максимальною можливістю для реалізації двоєдиної мети виховання: формування в учня системи орієнтацій у світі духовних цінностей і розвитку естетичних здібностей і потреб, естетичного смаку та ідеалу; виступає як найважливіший засіб естетично-ціннісної орієнтації людини і пробудження її естетико-творчих здібностей.

Виявлено, що основна відмінність шкільного театру і драматизації полягає в тому, що в драматизації домінує процес підготовки вистави, а в шкільному театрі – власне спектакль; подібне – в тому, що в основі лежить колективна ігрова діяльність з моделювання сюжетної структури. Таким чином, невід'ємна складова театралізації – шкільний театр, безпосередньо пов'язаний з грою, з природою сценічного мистецтва, розглядається як важливий компонент освіти, засіб розвитку імпровізаційної готовності, унікальне творче середовище, що сприяє розвитку гуманітарної культури і творчих інтересів учнів.

Дослідження поняття театралізації в шкільному освітньому процесі безпосередньо пов'язується з театральною педагогікою, багато завдань якої ідентичні завданням загальної освіти. Спочатку Театральна педагогіка впливала на збагачення педагогічного інструментарію театральними засобами (голос, міміка і жест у педагогічному спілкуванні). Подальші дослідження виявили такі питання зіткнення загальної та театральної педагогіки, як: опора на загальні принципи діяльності; використання в педагогіці власне театральних термінів (драматургія уроку будується на «експозиції», «зав'язці»,

«кульмінації», «інтризі» та ін); використання адаптивних до педагогічної діяльності вправ з області театральної педагогіки для розвитку здатності сприйняття та вираження особливостей людської поведінки і варіативності у спілкуванні; тренінгу як форми заняття, і грає важливу роль в розвитку особистісних якостей учнів.

Мета театральної педагогіки полягає в розкріпаченні психофізичного апарату учня, в створенні умов для вільного емоційного контакту, розкнутості, взаємної довіри і творчої атмосфери. Принципами театральної педагогіки є:

- принцип активного пошуку інформації,
- принцип самостійності у виборі позиції і способі вирішення навчально-виховних завдань,
- принцип особистої відповідальності,
- принцип колективності творчості [72, с.22-40]

Причому ведучий принцип театральної педагогіки опосередкований пробудженням власної творчої природи учня.

До основних складових театральної педагогіки належать:

- гра як засіб навчання і виховання,
- ігрова імпровізація,
- методика відкритої режисерської дії,
- методика творчої взаємодії вчителя з учнями [72, с.16-22].

У дослідженнях підкреслюються специфічні риси театральної педагогіки, виражені в глибокій індивідуалізації, творчому характері діяльності, в прагненні проникнути в природу людської виразності.

Театральна педагогіка обґрунтовує природу творчого комунікативного впливу однієї людини на іншу, пояснює генезис творчого самопочуття в діяльності комунікативного порядку і визначає шляхи управління нею, розкриває природу людської виразності та шляхи її розвитку.

Дослідники виділяють три типи спілкування у процесі театралізованої діяльності. *Нелегальне* – спілкування глядачів у залі під час вистави або учнів у класі під час уроку. *Фіксовано-ритуальне* – спілкування акторів на сцені або

учнів на уроці під час пояснення або опитування, фіксоване текстами підручників або програм. При *справжньому* типі спілкування відбувається захоплення всіх присутніх: глядацька зала живе з персонажами єдиним життям, як би розчиняючись в тому, що відбувається, а на уроці, коли одні учні стають учнями-імпровізаторами, інтерес інших до подій незмінно активізується, витягується більш велика інформація.

I. Зязюн виділяє загальні ознаки театрального і педагогічного дії, а в якості надзавдання – виховання особистості. Він підкреслює; що і школа, і театр здійснюють функції розвитку, виховання, зв'язку з життям, але при цьому школа займається навчанням, а театр – розвагою. Загальні вимоги, що пред'являються і до школи і до театру – доступність, спадкоємність, послідовність; спеціальні вимоги до школи – виправданість всього здійснюваного, до театру – художня досконалість. Засоби досягнення мети багато в чому збігаються: дія (основа і уроку, і вистави); миттєвість, неповторність і публічність пред'явлення; режисура і драматургія. Загальний інструментарій впливу на аудиторію (мистецтво психофізичної дії).

В обставинах шкільного уроку на матеріалі навчального предмета учитель реалізовує принцип моделювання операцій діяльності театрального режисера, з якого виіляються такі, як: уявне маніпулювання; виконання дій в заданий часовий відрізок; продукування ідей на задану тему; рефлексивні ігри; моделювання сюжету; прогнозування можливого розвитку перерваної дії; трансформація; запам'ятовування з подальшим відтворенням просторової композиції; зіставлення творів з емоційно-насиченим сюжетом.

Педагогічна дія тут розглядається як єдиний психофізичний процес, спрямований на досягнення мети. Відмінність полягає в тому, що поведінка вчителя обумовлена потребами процесу навчання і виховання, а поведінка актора – задумом автора і режисера.

Застосування в освіті театральних технологій передбачає зміну:

- статусу викладача (від передавача інформації на менеджера навчального процесу);

- змісту освіти (від інформації про діяльність плюс трохи діяльності на діяльність, засновану на інформації). Як зміст освіти виступає і соціокультурний контекст; в якому здійснюється життєдіяльність людини;
- організаційних форм навчання (від традиційних на форми активного, інноваційного навчання: гра, аналіз конкретних ситуацій, розігрування ролей і т. д.);
- характеру спілкування (вчителя і учня, які навчаються між собою);
- атмосфери взаємодії (партнерство, рівність, відповідальність, позитивний емоційний фон) [72, с.17].

Відзначається, що театральна технологія дій в шкільному освітньому процесі є реальним засобом розвитку самоконтролю і свідомого самовдосконалення, що допомагає швидко і безпомилково побачити і оцінити як вчаться учні – поодиночки або колективно; чим зайнятий вчитель – навчанням або проведенням часу. На основі аналізу досліджень, використання в педагогіці театральних технологій:

- допомагає дослідникам і практикам по-новому підходити до переосмислення накопиченого педагогічного досвіду;
- розширює конструктивно-творчий підхід до шкільних уроків;
- створює сприятливі умови для суб'єктного освоєння і творчого застосування вчителем тонкощів гуманістичної психодидактики;
- дозволяє гуманістичній педагогіці знайти свою зовнішню вираженість в повсякденній поведінці вчителя [71].

Таким чином, театральні технології трактуються як наукове проектування і відтворення педагогічних дій; гарантують успіх, і спрямовані на підвищення якості освітнього процесу. При цьому змінюється: статус викладача, зміст освіти, форми його освоєння, характер спілкування і атмосфера взаємодії. Театральні технології можуть використовуватися при вивченні будь-якого предмета; виводять як дітей, так і педагогів на творчість; сприяють організації взаємодії вчителя з учнями, організації відкритої

режисерської дії та рефлексії учасників художньо-творчого процесу. Театральні технології лягають в основу організації шкального освітнього процесу за допомогою театралізації.

1.3. Роль театральної-ігрової діяльності у формуванні особистості молодшого школяра

У театралізації як дієвого «проживання» змісту освіти «тут і зараз», навчання розглядається як практичне освоєння учнями нових форм реальної життєдіяльності (реальне виявлення, прояв, затвердження та освоєння себе, здійснюване для і через однолітків під час просування в матеріалі того чи іншого шкільного предмета). Важливо й те, що особливістю театралізації є ігрова діяльність, найбільшою мірою відповідна природі дитини.

При використанні театралізації як засобу активізації, шкільний освітній процес перетворюється для учнів в ігровий, якщо вони «відчують свободу для вкладання особистих підтекстів, тобто особистої грайливості по відношенню і до педагога, і один до одного» [13, с.59]. Ігрова діяльність дитини починається з «відчуття себе у таємниці» (причаїлися), і має наслідки, як для неї самого, так і для всіх інших. Ілюзорність таємниці дозволяє граючій дитині відчутти реальність феномена власного існування, відчутти себе при справі, так як в ігровій – уявній – ситуації відбувається усвідомлення власної думки, бажання, свого «я». Чим простіше ігрова ситуація, тим примітивніше привід для виникнення таємниці.

Виявлено, що при використанні театралізації в шкільному освітньому процесі, якщо цілі не оголошуються, то учні легко і навіть із задоволенням здійснюють під час уроку пропоновані вчителем дії, особливо якщо вони пов'язані з руховою активністю, несподівані за змістом і дидактично непрозорі.

Театралізація в шкільному освітньому процесі сприяє розвитку інтересу як джерела пошукової, творчої та рухової активності учня і впливає на зміну спрямованості навчання від предметно-змістовної до процесуально-діяльнісної. Ігрова основа театралізації, що регламентується ігровими правилами, створює умови для творчої діяльності, ситуації новизни, творчого пошуку.

У процесі включення театралізації в шкільний освітній процес ігрові способи навчання стають пов'язані з роботою в командах, в групах, парах. Учитель залишається як би в тіні, а в центрі уваги виявляється робота самих учнів. Причому кожен учень зайнятий власною справою (пошук, проби, знахідки, обговорення і т.п.). Учні досягають високого рівня зосередженості. Їм стає ближче, зрозуміліше, цікавіше сам зміст навчання, його доступність власному розумінню.

Серед основних засобів театралізації можемо назвати імітацію, рольову гру, імпровізацію, інсценізацію, драматизацію, шкільний театр, театралізовану гру.

Мета дидактичних засобів театралізації спрямована на:

- точне (імітація) або вільне (рольова гра, імпровізація) відтворення моделі поведінки в пропонованих обставинах;
- інтерпретаційне відтворення текстової структури (інсценування), певного сюжету (відповідно до сценарію) засобами театрального мистецтва (шкільний театр);
- навмисне, довільне відтворення сюжету (або його створення) в процесі міжособистісної взаємодії засобами театрального мистецтва (драматизація);
- навмисне, довільне відтворення певного сюжету (відповідно до сценарію) засобами театрального мистецтва (театралізована гра).

Виявлено структуру дидактичних засобів театралізації. Імітація представлена схематизацією і ідеалізацією; рольова гра – взаємозв'язком ігрових дій і предметів і реальних відносин між гравцями; імпровізація –

миттєвим осмисленням ідеї і вибором шляху її реалізації, миттєвим аналізом результату і публічним втіленням ідеї; інсценування і шкільний театр – осмисленням і відтворенням тексту-сюжету; драматизація в способах вирішення проблеми (конфлікту) в життєво-реальних формах, театралізація – в модельованих формах, за принципом «якби».

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було виявлено *двонаправленість театралізації в шкільному освітньому процесі*: з одного боку, на полегшення і якісне засвоєння змісту освіти за рахунок тих механізмів, які закладені в театралізації (проживання, рефлексія, вербалізація), з іншого, – на розвиток емоційних, інтелектуальних і вольових сфер особистості.

«Театральне мистецтво – це специфічний вид мистецької діяльності який поєднує в собі можливості багатьох художньо-зображувальних засобів експресії, створює образи, розвиває мовлення, мислення, регулює поведінку тощо» [7, с.42]. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми змогли виокремити функції, реалізацію яких забезпечує театралізована діяльність у освітньому процесі:

- «соціалізуюча – стимулює учнів до опанування різних соціальних ролей (матері, батька, доньки, сина тощо) та прийнятих моделей їх поведінки;
- виховна – спроектована на те, щоб батьки та педагоги у ігровій формі мали можливість розглянути та сформувані уявлення молодших школярів про такі моральні якості, як «добро – зло», «правда – брехня», «щедрість – скупість» та інше;
- розвивальна – дозволяє учням початкової школи поринути у захопливі події та пригоди, що сприяють не тільки розвитку їх уяви та фантазії, а й забезпечують початковий етап формування уявлень про моральні якості, особливості поведінки та співпраці у дитячому колективі, раціональну організацію свого робочого часу, розвиток емоційної сфери учнів, допомагає сформувані навички рефлексії та емпатії; сприятиме розвитку зв'язного мовлення;

- дидактична – використання театралізованої діяльності є ефективним засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності та сприяє емоційному збудженню дитини, в результаті чого навчальний матеріал засвоюється краще, залишає глибокі «сліди» у свідомості дитини, а тому – запам'ятовується краще; за допомогою театрального мистецтва учні швидше та практичніше знайомляться з різними видами музичного, образотворчого, хореографічного, літературного, драматичного мистецтва, обрядами, звичаями, традиціями;
- дозвілсько-розважальна – сприяє доцільно та корисно організувати вільний час учнів початкової школи;
- естетична – впливає на формування естетичних смаків молодших школярів.
- релаксаційна та рекреаційна – участь у театралізованій діяльності дозволяє учням розслабитися, відпочити, відновити сили, по іншому поглянути на оточуючий світ, подолати емоційний стрес, тривожність чи страхи» [7, с. 24].

Театралізована діяльність є не просто цікавою грою, вона включає в себе ряд компонентів, які не лише урізноманітнюють навчальну діяльність, але й сприяють кращій та легшій формі подання важкого матеріалу. Це в свою чергу в майбутньому підвищує рівень засвоєння молодшими школярами великої кількості інформації (див. рис.1).

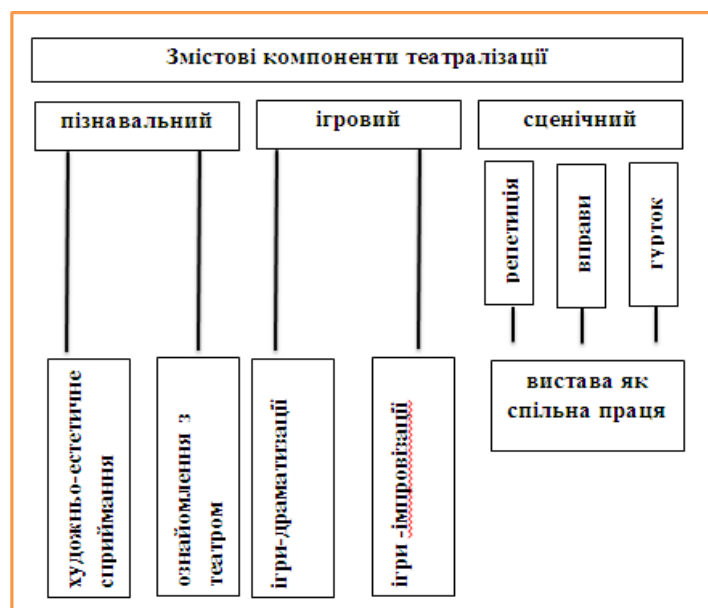

Рис. 1. Змістові компоненти театралізованої діяльності

Використання театралізованої діяльності в освітньому процесі початкової школи проявляється у постановці гри-драматизації за сюжетами відомих оповідань, казок; ігор-імпровазацій, в яких молодші школярі мають змогу проявити себе, власний характер, висловлювати та обґрунтовувати свою думку. Разом з учнями початкових класів варто відвідувати театри, спостерігаючи за майстерністю акторів, обговорюючи та аналізуючи їх роботу. У класі є можливість робити постановки різних видів театрів (ляльковий театр, тіньовий театр, театр природи, театр на фланеграфі, театр одного актора та ін.), тривалість яких може бути від кількох хвилин до всього уроку або демонструватися у позаурочний час.

Оволодіння елементами театралізованої діяльності веде за собою створення адекватного творчого самопочуття, спрямованого на формування творчості, яка пов'язана з ідеєю творення культуротворчої особистості учня початкової школи у процесі оволодіння ним соціокультурного досвіду. Звідси впливає основне завдання вчителя – створити умови для природного й творчого розкриття здібностей школярів, використовуючи свій власний досвід за сформованим на цій основі мотивом.

Особливістю професійної діяльності вчителя є та особливість, що йому доводиться не тільки зазнавати на собі різних емоційних впливів, але й самому створювати їх, вміти конструювати й реконструювати педагогічний процес таким чином, щоб навчальний театр був спрямований на активне залучення учнів початкової школи до творчо-емоційного самовираження. Вчитель повинен бути здатним до побудови творчого самопочуття учнів, створювати особливу, сприятливу атмосферу у ході навчання, у даному аспекті робота педагога подібна до роботи режисера з акторами в процесі репетицій.

Театральне дійство може бути й уроком, і захоплюючою грою, засобом занурення в іншу епоху, відкриттям невідомих граней сучасності, допомагає засобом діалогу засвоювати моральні й наукові істини, вчить бути самим собою й «іншим», перевтілюватися в героя й проживати безліч життів, духовних колізій, драматичних випробувань характеру. Театральний моделюючий підхід дає змогу зняти побоювання та решту негативних емоцій в учнів початкової школи, на що вказували Г. Лозанов, С. Роман та багато інших вчених, та дає можливість активізувати розвивально-творчі сили учнів в ході набуття ними соціокультурної компетентності. Оволодіваючи театральними методиками, вчитель вчиться «входити» в ситуацію, з'ясовувати психологічний стан інших та здійснювати корегування свого впливу стосовно зацікавлено-дійової позиції учнів молодшого шкільного віку.

Сьогодні, коли шкільна система не може більше опиратися на авторитарні принципи, вчителю потрібно знаходити в змісті навчального матеріалу, який передбачений для вивчення учнем, актуальні теми для того, щоб зробити привабливим та комфортним освітній процес. Придумавши цікавий для учнів сюжет уроку, вчитель зможе вдало здійснити поставлену мету й тактику уроку, враховуючи специфіку внутрішнього світу дітей молодшого шкільного віку та їх творчий потенціал. Адже тільки розкриття творчих здібностей учнів дає можливість найбільш повно розвинути культуротворчу особистість дитини, визначивши цим його місце в педагогічному процесі школи та суспільстві.

Таким чином, педагог в своїй діяльності зможе створити відповідний емоційний супровід заняття, що в подальшому буде сприяти створенню особливих взаємостосунків з позиції партнерства, співробітництва та співтворчості, для того, щоб учень дійсно міг стати самоцінністю шкільного освітнього процесу. Практично це означає, що вчитель має розвинути в учнів здатність до мислення та відчуття: «Ми вчимо і вчимося мови головою, серцем, руками і ногами».

Театральну педагогіку можна розглядати як соціокультурну практику, яка дозволяє дитині інтегруватись в соціальну структуру суспільства шляхом наслідування певних зразків людської поведінки, що підіймаються до рівня авторитету. В такому контексті, театральна педагогіка надає можливість молодшим школярам розвивати важливі соціальні навички та вміння бачити поведінку інших, що дозволяє отримати цінний соціальний досвід за рахунок власної участі в театральному дійстві.

Отож, для сучасного освітнього закладу театральна педагогіка набуває великого значення, оскільки вирішення навчальних проблем неможливо без використання в сучасній педагогічній діяльності новітніх технологій, то театральна педагогіка покликана сприяти побудові нової моделі викладання предметів шкільного циклу, розвиваючи соціальні та навчальні навички молодших школярів.

1.4 Театрально-ігрова діяльність як один із засобів реалізації нового Державного стандарту в сучасній початковій школі

Державний стандарт початкової освіти містить перелік освітніх галузей, реалізація яких здійснюється через змістові лінії, визначені типовими освітніми програмами Нової української школи, авторами яких є колективи під керівництвом О.Савченко та Р.Шияна. У ракурсі нашого дослідження, найбільший інтерес нам представляють такі освітні галузі: мовно-літературна та мистецька, зміст яких реалізується через окремі навчальні предмети та інтегровані курси.

Так, у початковій школі державний стандарт мистецької освітньої галузі передбачає вивчення мистецтв, серед яких основними (домінуючими) залишаються «Музика» та «Образотворче (візуальне) мистецтво». «В основу змісту мистецької освітньої галузі покладено принцип об'єднання різних видів мистецтва та визначення художньої культури як системи скоординованих знань, опанування яких необхідне для формування у свідомості учнів цілісної художньої картини культурного простору» [26].

Зміст мистецької освітньої галузі, вкладений у театральний вид мистецтва, полягає у наступному: «Основні особливості театального мистецтва та їх взаємодія з іншими видами мистецтв. Сприймання театальної вистави. Засвоєння основної термінології, ознайомлення із специфікою образної мови театального мистецтва. Формування елементарних навичок акторської майстерності у практичній творчій діяльності. Висловлювання оцінних суджень щодо театального спектаклю. Формування і розвиток цілісного театального мислення» [26].

Результати мистецької освітньої галузі в області театального мистецтва полягають у наступному:

- «знати елементи образної мови театру (жест, міміка, рухи, мовлення), виражальних засобів у створенні художнього образу;
- мати уявлення про різні види театального спектаклю (ляльковий

театр, вертеп, театр казок, фольклорно-етнографічний, театр опери та балету, театр драми і комедії);

- мати поняття про єдність драматичної дії, художнього слова, пантоміми, хореографії, живопису, музики;
- відтворювати образ театрального персонажа елементами пантоміми та міміки, жестами; художньо оформлювати спектакль (добирати костюми, декорації, музичний супровід);
- брати участь у колективній творчій діяльності;
- уміти емоційно сприймати образний зміст спектаклю, висловлювати свої враження в процесі сприймання театального мистецтва» [26].

Але, як справедливо зазначає В.М. Шахрай, «театральне мистецтво саме по собі не може здійснювати свою виховну функцію. В кращому випадку воно може бути нейтральним, а в окремих випадках навіть шкідливим, тому театру необхідно допомогти виявити свою виховну роль» [78, с. 67].

Що стосується змістової лінії «Театралізуємо» мовно-літературної освітньої галузі, то вона «слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування» [78].

Змістова лінія «Театралізуємо» здійснює реалізацію через сценічну творчість молодших школярів, яка впливає на розвиток здатності учнів до імпровізації і спрямована на: «удосконалення у володінні українською мовою; усвідомлення різних комунікативних стратегій (словесні й несловесні засоби спілкування); творчість (створення образу засобами експресії)» [78].

Серед видів діяльності, які є найбільш доречними для учнів початкової школи слід відзначити створення пантоміми, імпровізацію з репліками в грі-драматизації, обговорення драматизації з позиції глядача, пошук (створення) театального реквізиту, створення афіші, виготовляння квитків або запрошень, письмовий відгук на виставу (малюнки, лист подяки).

Також, з даною метою О. Гордійчук радить користатися наступними методами і прийомами продуктивної діяльності учнів молодшого шкільного віку з елементами творчості: «малювання героїв казок, які найбільше сподобалися учням; сценки з вистав, декорації, костюми для найулюбленіших героїв тощо (такому разі діти, можливо, зможуть зображати не лише позитивних героїв, а й негативних. Відповідно, вони починають оцінювати не лише сам образ (*добрий-поганий*), а й рівень його театрального перевтілювання, аналізувати рівень гри, відповідність засобів виразності характеристики героя, його пізнаваність і схожість до того образу, що склався у дитини); ліплення із пластиліну або глини декорації до казки, героя, який сподобався; конструювання дивовижних виробів із паперу» [24].

Творча діяльність кожного учня повинна стимулюватися цікавою побудовою уроків, а саме:

- зв'язком завдання з ігровим образом, ігровою ситуацією (наприклад: «Зроби будинок, в якому живуть герої вистави», «Зроби декорації до переглянутої вистави». З великим інтересом вихованці майструють з паперу казкових персонажів вистави (*птахів, свійських тварин тощо*);
- складанням цікавих паперових композицій з використанням образів персонажів вистави;
- виготовленням оригінального панно, в якому персонажі вистави зображуються в русі;
- виготовленням з паперу прийомами складання та згинання найрізноманітніших елементів для дитячих інсценівок (наприклад, шапочки, чарівні палички та ін.), які широко використовують в іграх, коли грають певну роль та діють відповідно до неї;
- виготовленням масок для персонажів вистави з використанням прийомів орігамі;
- створенням макета вистави. З цією метою учні можуть малювати невеличкі декорації, добирати іграшкові елементи такі як, дерева, кущі, ялинки, меблі; ліпити з пластиліну фігурки персонажів, які

розставляються на макетній сцені (може бути стіл), щоб можна було осмислити масштаб співвідношення навколишніх речей і «акторів» на сцені. Все це підштовхує учнів до гри: переставити все в макеті в різні позиції, спробувати якнайкраще розташувати предмети та дійові особи на сцені, намагатися від їх імені говорити і т.д.;

- розігруванням окремих сценок із вистави, яку переглядали раніше (*обговорення, що дітям сподобалось чи запам'яталось найбільше*), з використанням атрибутів, наявних в ігровому куточку [24, с. 58–59].

Театральна-ігрова діяльність учнів початкової школи посідає чільне місце серед різних видів дитячих ігор. У процесі ігрової діяльності формується здатність школярів усвідомлювати театральну умовність, створюються придатні умови для зародження відчуття театру. «У процесі раннього спілкування з театром у дітей розкриваються тайники їх творчої сили» [24, с. 53].

Наприкінці, варто зауважити, що вчителю варто ретроспективно вивчити досвід використання театрального мистецтва у освітньому процесі початкової школи з метою реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Висновки до першого розділу

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено та досліджено передумови використання театралізації в освітньому процесі, в тому числі: соціальні, сутність яких полягає в тому, що при соціально-політичних і економічних потрясіннях змінювалося соціальне замовлення, відбувалися зміни цілей освіти. Побудова ідеалу нової людини, формування світогляду, необхідність швидкої зміни особистості (здатної самостійно генерувати нові ідеї) не може бути забезпечено традиційними методами навчання.

У ці періоди і відбувається взаємопроникнення власне педагогіки і театральної педагогіки з афективно-когнітивної складової, діяльнісним «проживанням» досліджуваного матеріалу, з ігровим початком. Правовими передумовами використання театралізації в шкільному освітньому процесі є нормотворчі акти, що з'являються в переломні історичні періоди в яких закладені завдання гуманізації шкільного освітнього процесу. Педагогічними передумовами використання театралізації на сучасному етапі освіти є виникнення авторських шкіл, що використовують театралізацію, як провідну ідею життєдіяльності освітнього закладу.

Зміна періодів «підйому» і «спаду» використання театральної-ігрової діяльності в освітньому процесі зумовлена динамікою прояву гуманістичних тенденцій в освіті і обумовлена діяльністю педагогів-гуманістів. Протягом всього періоду використання театралізації, вона була спрямована на особистісний розвиток учнів. А також на:

- ✓ навчання із задоволенням (Я. Коменський, Е. Роттердамський та ін);
- ✓ краще засвоєння змісту освіти (С. Полоцький, Ф. Прокопович, Н.Ф. Бунаков, та ін);
- ✓ формування колективу (А. Макаренко, С. Шацький та ін);
- ✓ актуалізацію принципу природовідповідності (Дж. Дьюї, Я. Корчак, С. Френе, Р. Штейнер та ін.);
- ✓ емоційне виховання (В. Сухомлинський);
- ✓ створення гуманістичного середовища освітнього закладу (Я. Коменський, Ю. Завельський, В. Караковський та ін.).

Уточнення поняття театралізації здійснювалося нами в трьох аспектах: соціальної адаптації, вирішення освітніх завдань і творчого розвитку особистості.

Порівняльний аналіз активного навчання і театралізації в шкільному освітньому процесі показав, що театралізація є засобом активізації шкільного освітнього процесу і сприяє цілісному характеру навчання. Умови активізації шкільного освітнього процесу з використанням театралізації забезпечуються:

- ✓ особистісно-діяльнісним підходом, який посилюється в навчальних закладах «проживанням» змісту «тут і зараз». Виявлено, що зміст навчання розгортається в логіці навчальних проблемних ситуацій – «подій», спрямованих на організацію колективної взаємодії в міжособистісному діалозі;
- ✓ ігровою основою, яка забезпечує створення комфортних умов для учнів (відповідно їх віковим особливостям); збереження дитинства; перенесення «ролі образу» в «роль-позицію» в реальному житті; посилення мотивації навчання;
- ✓ виховною спрямованістю навчання, яка посилюється емоційною компонентою, актуалізацією особистісної представленості учня на основі власного цілепокладання і самопізнання.

Виявлено спрямованість театралізації як засобу активізації шкільного освітнього процесу: з одного боку, вона сприяє полегшенню і якісному засвоєнню змісту освіти за рахунок тих механізмів, які закладені в театралізації (проживання, рефлексія, вербалізація), з іншого, – забезпечує розвиток емоційних, інтелектуальних і вольових сфер особистості.

Все вищевикладене дало підстави для виявлення педагогічного потенціалу театралізації в навчанні.

Виявлено, що педагогічний потенціал використання театралізації в шкільному освітньому процесі полягає в:

- ✓ тому, що зміст навчання розігрується (замість традиційного – повідомляється), так, якби воно відбувалося «тут і зараз», коли надається можливість випробувати те, як ведуть себе люди, не пов'язані стандартними забобонами і стереотипами, пожити у вигаданих ситуаціях і спробувати себе у вирішенні актуальних питань, засвоїти моделі поведінки, які стають значущими в реальному житті, що й надає освітньому процесу інтенсивність і дієвий характер;
- ✓ ефекті співвідношення пізнання і відчуття, при якому виникають

- емоції, відносини учнів реальні, як задуми, які розігруються, і питання, які вирішуються (при цьому тривалий стан внутрішньої мобілізації змінюється емоційним вивільненням, яке володіє необмеженими можливостями в перетворенні особистості і сприяє гармонізації її духовного світу, формуванню моральних принципів);
- ✓ створення комфортних умов для навчання (оптимальне поєднання навчання та відпочинку, збереження простору дитинства, створення творчого театралізованого середовища, забезпечення умов для особистісного розвитку кожного, реалізація партнерських діалогових відносин між суб'єктами освітнього процесу), завдяки яким учень отримує задоволення від самого процесу навчання, від спілкування з іншими, від проби власних сил, від самоствердження.

Виявлено властиві театралізації функції: пропедевтична, корекційна, арттерапевтична, естетична, емоційна, спільний прояв яких виконує найважливішу функцію школи – функцію захисту. Відзначено, що театралізація сприяє реалізації навчальних, виховних і розвиваючих завдань і володіє потужним соціалізуючим потенціалом.

Виявлено, що при використанні театралізації в шкільному освітньому процесі створюються умови для іншого характеру педагогічної діяльності, змінюється традиційна позиція вчителя як транслятора знань на організатора проблемних ситуацій; позицію організатора відкритої педагогічної дії за принципом рольового управління. Встановлено, що при даному підході використовується інший педагогічний інструментарій, в тому числі: спільне «відкриття» нового знання; освоєння нових способів пошуку джерел інформації; опора на інтелект в контексті розвитку емоційної сфери учнів; формування справжньої культури почуттів; відмова від оцінки попереднього досвіду учня і порівняння його з іншими учнями; організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії, реалізація партнерських відносин, провідним методом якого є діалог. Показано, що подібне навчання забезпечує новий рівень рефлексії не тільки в діяльності учня, а й у власній педагогічній діяльності.

Доведено, що все вище перелічене забезпечує умови гуманізації шкільного освітнього процесу з використанням театралізації (загальна глобальна гуманістично орієнтована мета освіти; особистісний, духовний розвиток учнів; зміна змісту навчання (проблематизація); особистісно-діяльнісний підхід до освіти; добровільність включення дитини в театралізовану діяльність; віра кожного в свої творчі можливості; оптимальна стратегія у визначенні виховних завдань; попередження негативних наслідків в процесі педагогічного впливу).

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

2.1. Констатувальне дослідження стану використання театральної діяльності в освітньому процесі початкової школи

Театр є одним із найдемократичніших видів мистецтва для дітей, оскільки він дає змогу вирішити безліч актуальних проблем сучасної психолого-педагогічної науки, пов'язаних з:

- художньою освітою та вихованням школярів;
- формуванням естетичного смаку;
- розвитком комунікативної компетентності учнів;
- вихованням морально-вольових якостей, зокрема волі, розвитком психічних процесів, а саме: пам'яті, уваги; а також ініціативності, фантазії, мови (діалогу і монологу);
- створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Театралізація – найскладніша форма творчих ігрових ситуацій, в яких учні можуть себе проявити, що включає і самостійне створення образів і постановку окремих музичних сцен або цілих вистав. До даного виду діяльності школярів необхідно готували поступово, пропонуючи дітям різні види завдань, серед яких можуть бути наступні: створення і передача в рухах, за допомогою інтонації хворої пташки, радісної людини, сильного вітру, холодного дощу тощо.

Наше емпіричне дослідження носило теоретико-експериментальний характер і реалізовувалося у два етапи.

На першому етапі ми визнали області та проблеми дослідження; вивчали й аналізували історичну, психолого-педагогічну, методичну літературу з визначеної проблеми; сформулювали мету та завдання дослідження.

Другий етап був присвячений проведенню констатувального експерименту, який мав на меті дослідження молодших школярів (а саме визначення рівня їх інтересу до театральної-ігрової діяльності, яка напряду пов'язана із рівнем пізнавальної активності молодших школярів) та вчителів початкової школи (щодо рівня розуміння та стану використання ними театральної-ігрової діяльності у освітньому процесі початкової школи).

Експериментальне дослідження проводилося на базі Магальського ліцею.

У дослідженні взяли участь 50 молодших школярів третіх класів та 20 вчителів початкової ланки освіти.

У процесі дослідження нами був розроблений пакет інструментарію, що включав анкети для опитування учнів та вчителів щодо організації та використання театральної-ігрової діяльності в освітньому процесі початкової школи. Таких нами було використано спостереження за навчально-виховним процесом як метод науково-педагогічного дослідження.

Опираючись на психолого-педагогічні дослідження науковців, готовність вчителів початкових класів до використання театральної-ігрової діяльності у освітньому процесі нами визначається у напрямку трьох основних компонентів: мотиваційному, когнітивному та операційному.

Мотиваційний компонент готовності особистості вчителя до використання в освітньому процесі театральної-ігрової діяльності є провідним, базовим, включає систему мотивів, особистісних значимостей та цілей, які визначають професійну діяльність вчителя. Значимість врахування мотивації у вивченні будь-якої проблеми, яка пов'язана з діяльністю людини, не викликає ніяких сумнівів, позаяк успішність будь-якої, у тому числі й вчительської діяльності напряду залежить від характеру мотивації.

Відповідно когнітивний компонент об'єднує сукупність знань про сутність, завдання, специфіку організації та використання театральної діяльності в урочній та позаурочній діяльності, основні її дидактичні засоби та функції. Даний компонент – це результат пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань, стиль мислення, сформованість умінь і навичок, тобто компетентностей педагогічного працівника.

Організаційний компонент готовності вчителя до використання в освітньому процесі театральної діяльності передбачає включення учнів у різноманітні види діяльності, організацію та залучення учнівського колективу до різних видів театральної діяльності та перетворення її в інструмент педагогічного впливу на особистість.

У процесі дослідження нами було запропоновано вчителям пройти анкетування, яке включало 10 запитань, з яких відповіді на 2, 6, 8 запитання містили відомості про сформованість мотиваційного компоненту готовності до використання театральної діяльності, 1, 4, 5, 6, 9, 10 запитання анкети – про сформованість когнітивного компоненту такої діяльності, 2, 3, 4, 5, 7 запитання – про сформованість операційного компоненту (див. додаток А).

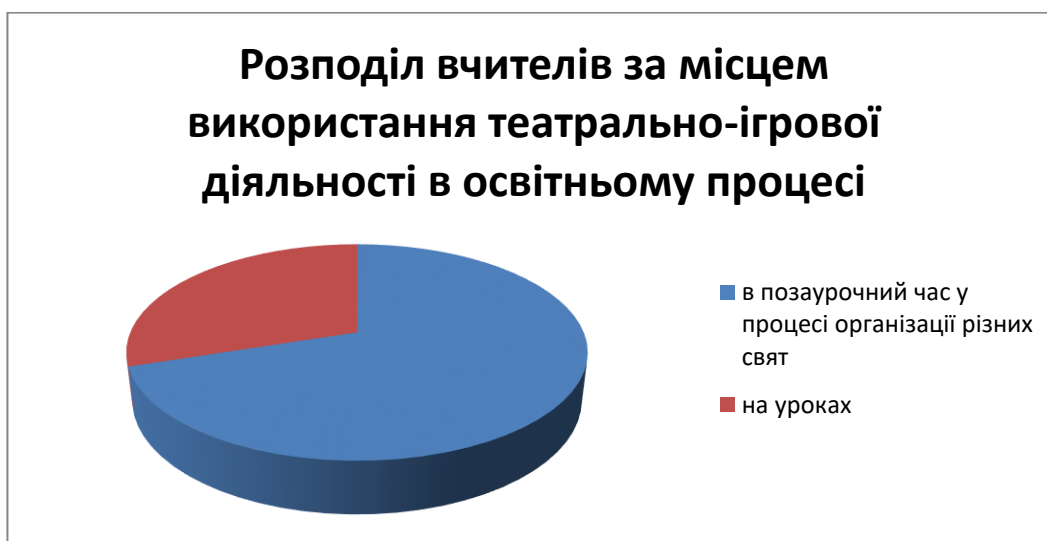
Результати анкетування вчителів початкових класів засвідчили низький рівень використання театральної діяльності в освітньому процесі початкової школи. Лише 20 % респондентів використовують таку діяльність часто, більшість вчителів – 50 % використовують дидактичну гру дуже рідко, 30% респондентів періодично. Позитивним є той факт, що немає жодного вчителя, який би взагалі не використовував даний вид діяльності у освітньому процесі початкової школи.

Діаграма 2

Серед тих вчителів, хто періодично і рідко використовує театральну діяльність в освітньому процесі, більшість організовує зазначений вид діяльності у позаурочний час у процесі проведення різних свят (70% опитаних) і лише 30 % – на уроках. Проте, на нашу думку, причиною таких відповідей є, насамперед те, що багато вчителів не до кінця усвідомлюють зміст самого поняття «театральна діяльність» та основне її призначення, що свідчить про наявність низького рівня когнітивного компонента.

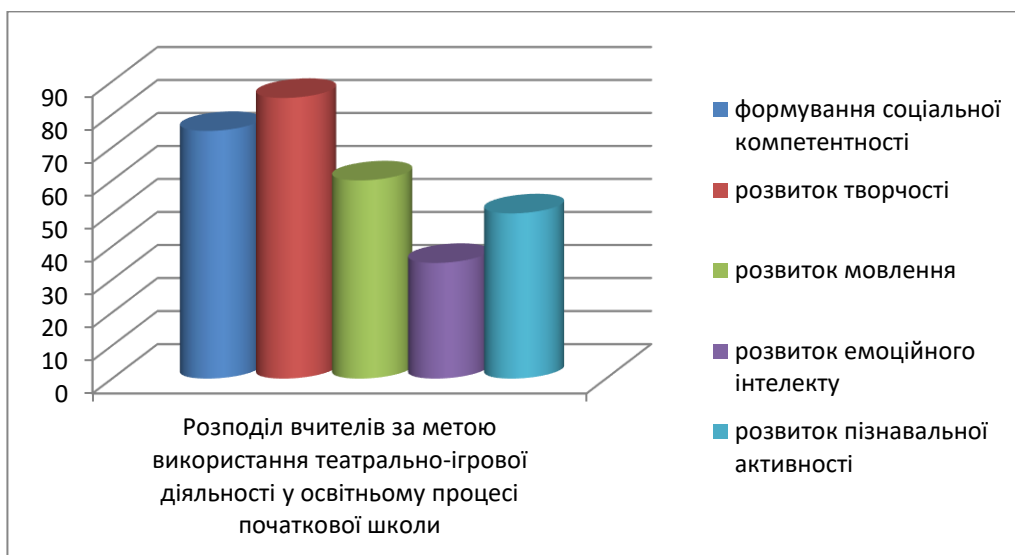
Діаграма 3

Як показали відповіді на 4 питання, вчителі найчастіше використовують театральну-ігрову діяльність на уроках літературного читання (80 % опитаних). Причин цього, на нашу думку, є кілька: відповідність змісту навчальної програми з даного предмета, підручників окресленому виду діяльності.

Даючи відповідь на 6 запитання анкети, а саме: «З якою метою Ви використовуєте театральну-ігрову діяльність у навчально-виховному процесі початкової школи?», Більшість вчителів акцентує увагу на соціалізуючій функції театральну-ігрової діяльності, що сприяє розвитку соціальної компетентності молодших школярів (75%), розвитку творчості (85%), розвитку мовлення учнів (60%). Проте, мало хто з вчителів згадав про розвиток пізнавальної активності молодших школярів (50%), формування емоційного інтелекту (35%). Позитивним, на нашу думку, є те, що жоден респондент не звів використання театральну-ігрової діяльності до простої розваги, що свідчить про деяке усвідомлення вчителями ролі окресленого виду діяльності для розвитку молодшого школяра.

Діаграма 4

Відповідаючи на питання 8, в якому говорилося про причини небажання у вчителів використовувати театральну-ігрову діяльність у освітньому процесі початкової школи, майже всі респонденти заявили про великі затрати часу в її

організації (90%), проте жоден з опитаних не вказав серед причин небажання учнів до такого виду діяльності.

Спостерігаючи за навчальним процесом, ми з'ясували, що вчителі, які використовують театральну-ігрову діяльність, не завжди встановлюють завдання уроку відповідно до мети, не дотримуються етапів її організації. Повинна бути сформована цілеспрямована система роботи над запровадження такого виду діяльності, яка здатна сприяти ефективному формуванню мовної комунікативної здатності школярів, удосконалювати технологію навчання, покращувати навчальну діяльність учнів.

В цілому, аналізуючи рівень підготовки вчителів початкових класів до використання театральну-ігрової діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи, нами було діагностовано низький рівень розвитку мотиваційного та малий досвід організації такого виду діяльності.

Діаграма 5

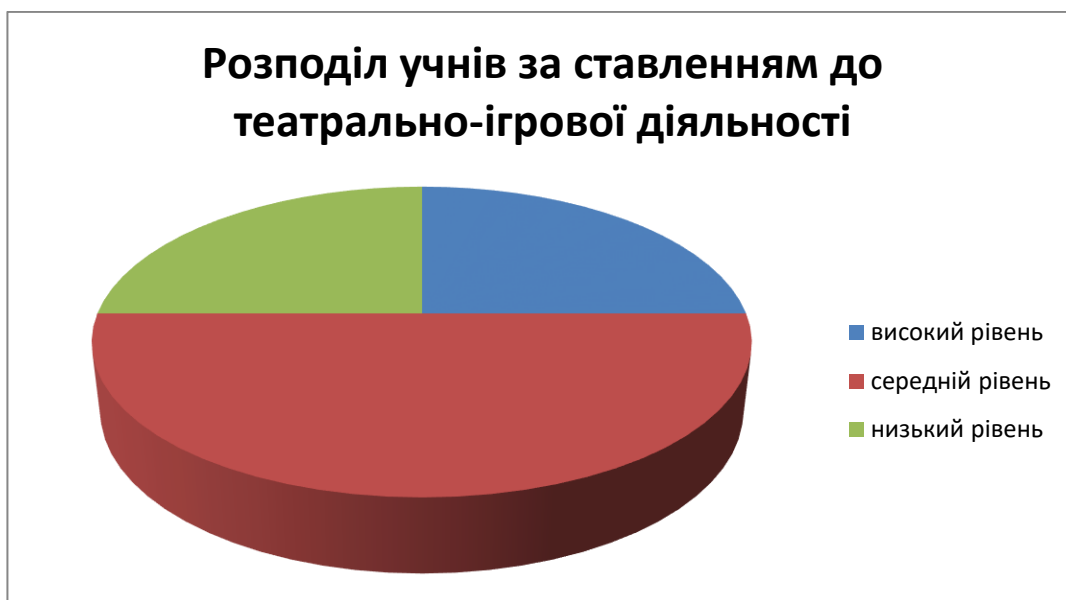
Також нами було проведено анкетування учнів початкової школи «Мое ставлення до театру», у ході якого ми могли побачити відношення в учнів початкової школи до участі в театралізованій діяльності та зокрема до театру. Так, наприклад у 30 % дітей було виявлено високий рівень ставлення до театру. Такі діти часто відвідують театр з рідними. Знають, що таке театр та його особливості. Беруть активну участь у шкільних виставах і в майбутньому

хочуть стати акторами. Зазначимо, що Софія А. написала «Що була на цікавій дитячій виставі «Червона шапочка» з батьками».

Середній рівень було досліджено у 40 % респондентів. Такі діти не часто відвідують театри. Володіють невеликою кількістю знань про театр і здебільшого чують від оточуючих про нього. Дехто з учнів були ознайомлені з театром через засоби масової інформації. Ніхто з учнів не зміг згадати назву вистави, яку вони переглядали найближчим часом.

До низького рівня віднесено 30 % дітей. Такі діти не відвідують театр. Дехто з них навіть не знає, що там відбувається. У шкільних виставах не беруть участі, пояснюючи це тим, що їм не цікаво.

Діаграма 6

Таким чином, результати дослідження дали нам змогу зробити висновки, що вчителі у своїй професійній діяльності надають перевагу іншим видам діяльності, менше уваги приділяючи театральній діяльності учнів що негативно позначається на загальній картині рівня пізнавальної активності та шкільної мотивації учнів початкової школи.

2.2. Принципи і способи організації театральної діяльності на уроках в початковій школі

Театр є видом мистецтва, який визначає особливі вимоги до сприйняття. На відміну від інших мистецтв, де людина сприймає готові результати творчості, в театрі вона присутня при самому творчому акті. Мистецтво театру розігрується кожного разу по-новому на очах у глядачів.

Осмислення театрального мистецтва учнями молодшого шкільного віку глибоко індивідуальне та особистісне. Своєрідність проявляється не тільки у психологічному складі, темпераменті, загальному рівні розвитку особистості дитини, але й у тому досвіді, який передував їх зустрічі з театральним мистецтвом, досвіді життєвому і художньому. Досить придивитись до виразу обличчя учнів у процесі вистави, щоб помітити різну ступінь уваги і глибини емоційного захоплення. В той же час в природі реакцій, у формі їх виявлення, багато є спільного, що властиво відповідній віковій групі. У осмисленні театрального дійства бере участь вся особистість школяра, а саме: думка, почуття, уява. Театр пробуджує дремаючі сили, неосмілене вводить у сферу осмишеного, проявляючи дитячу особистісність.

Досвід передової практики показує, що саме в учнів молодшого шкільного віку, використовуючи природну тягу дитини до мистецтва, можна пробудити в неї інтерес до сценічного мистецтва.

Театр дає змогу дітям переживати високі почуття, стати безпосередніми учасниками боротьби за добро, красу та справедливість. У процесі вистави діти вперше аплодують герою, підказують йому в хвилини небезпеки: вони активно діють, виступаючи на боці справедливості. В глядацькому залі дитина проникається почуттям колективізму: вона переживає разом з усіма, радіє разом з усіма. На відміну від ряду інших мистецтв, де людина сприймає готові результати творчості, в театрі вона присутня при самому творчому акті.

Аналіз науково-педагогічних напрацювань щодо проблем використання театральних методів навчання, засвідчує, що проблема застосування

театралізованої діяльності як повноцінного та ефективного засобу педагогічного впливу на формування особистості дитини усвідомлюється педагогами та психологами минулого та сучасності.

Театралізовано-ігрова діяльність дає грандіозні перспективи щодо творчих проявів дітей. Акторська діяльність являється своєрідною творчістю психофізіологічних станів особистості людини. Вона включає в себе театралізовані ігри, а саме: ігри-драматизації, інсценізації літературних творів у процесі літературних свят, імпрровізації, режисерські ігри, дитячі вистави тощо. Саме така діяльність сприяє розвитку фантазії школярів, їхнього уявлення, яке малює яскраві образи літературних героїв.

Театрально-ігрова діяльність має широкий діапазон впливу на розвиток школярів як в розумовому так і у психоемоційному напрямку. Даючи волю своїм емоціям, дитина має змогу подолати різні емоційні переживання, а саме: страх перед спілкуванням, замкнутість, невпевненість в собі і разом з цим збагатитися позитивними емоціями та враженнями.

«Образне яскраве зображення соціальної дійсності, явищ природи знайомить дітей з навколишнім світом в усьому його розмаїтті. А вміло поставленні завдання спонукають їх міркувати, аналізувати складні ситуації, робити висновки і узагальнення. З розумовим розвитком тісно пов'язане й удосконалення мови. У процесі роботи над виразністю мови персонажів, їх музичних партитур активізується не тільки словник дитини, а й удосконалюється голос, звуковий склад мови, слух, сприймання та інші якості. Нова роль, особливо діалоги персонажів, ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. В неї поліпшується діалогічна мова, її граматична будова, поповнюється словник» [5].

Спектр запровадження театральної діяльності у освітньому процесі є досить широкий: від фрагментарного використання у процесі уроків у вигляді театральних ігор та міні-постановок до запровадження у систематизованому курсі навчання школярів театральному мистецтву у вигляді організації шкільних театральних студій та гуртків (див.рис. 7).

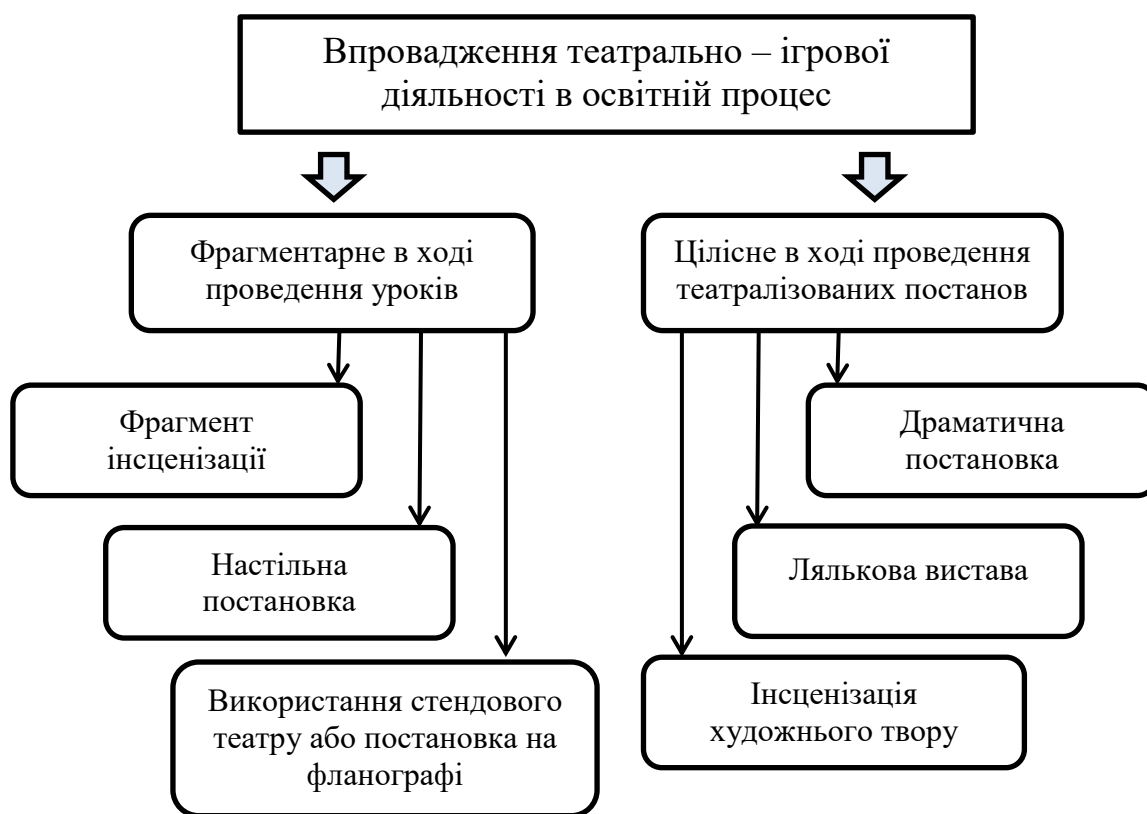

Рис.7. Можливості використання театральної-ігрової діяльності на уроках в початковій школі

«Театралізовані ігри мають широкий діапазон впливу на розвиток дитини як в розумовому так і у психоемоційному напрямку. Вивільняючи свої емоції, дитина долає різні емоційні переживання: страх перед спілкуванням, замкнутість, невпевненість в собі і разом з цим збагачується позитивними емоційними враженнями» [53, с.65]

Діапазон використання театральної-ігрової діяльності у навчальний процес досить великий: від фрагментарного впровадження в ході уроків у вигляді театральних ігор та міні-постановок до застосування у систематизованому курсі навчання молодших школярів театральному мистецтву у вигляді організації шкільних театралізованих студій та гуртків (про що мова піде у параграфі 2.4.) [77, с.13.]

В багатьох наукових дослідженнях театралізовані ігри поділяють за способом реалізації сюжету:

- непередметні ігри (ігри-драматизації), в яких школярі самі перебувають в образі діючого персонажу і виконують роль, яку на себе взяли;
- предметні ігри (ігри-інсценізації), у процесі яких діючими персонажами можуть бути конкретні предмети (іграшки, ляльки для лялькового настільного чи пальчикового театру та ін.).

Гра-драматизація є синтетичним видом діяльності молодших школярів. Її створення імовірно при наявності у дітей ґрунтовних знань художнього тексту, навичок виразного читання, вмінь відповідно рухатись, використовуючи свою міміку та жести, вмінь продукувати ігрове середовище з добиранням необхідних атрибутів.

Іграми-драматизації вважають відтворення сюжетної лінії художнього твору власними діями молодших школярів, тобто виконавців ролей, з використанням ними засобів експресії, а саме: інтонації, міміки, пантоміми. Драматизація розігрується на основі особистих дій виконавців ролей. Ігри-драматизації базуються на особистих діях виконавця ролі (учня), який при цьому може користуватися ляльками чи персонажами, одягнутими на пальці. Учня початкової школи можуть грати самостійно у даному випадку, здебільшого використовуючи свої засоби експресії (інтонацію, міміку, жести).

Ігри-інсценізації паралельно називають ще режисерськими іграми, до яких відносяться настільний, тіньовий театри та театр на фланелеграфі. Тут школярі не є дійовими персонажами, проте вони виготовляють сцени, грають роль іграшкового героя (об'ємного чи площинного). Міміка та рухи школярів в даному випадку є обмеженими, позаяк дитина діє з нерухомою або малорухомою фігурою чи іграшкою.

Сюжетно-рольові ігри мають ще додаткову назву – творчо-образні ігри за конкретним задумом учнів, розкриття якого здійснюється через відповідні події (сюжет, фабула) та програвання ролей. Такі ігри тісно пов'язані зі сферою діяльності людини й особистісних стосунків, позаяк за своїм змістом

вони спрямовані на відтворення саме цього аспекту дійсності. Вдаючись до них, учні стараються по-своєму відтворити дії, взаємовідносини дорослих, за допомогою створених спеціальних ігрових ситуацій. Учені, обираючи відповідні ролі, повинні мати і відповідні цій ролі образи, з яких витікатимуть ігрові дії школярів.

Через образи і дії учні початкової школи навчаються виражати власні почуття та емоції. Театрально-ігрова діяльність є динамічним феноменом демонстрації творчості учнів, її розвиток проявляється насамперед у виникненні нових сюжетів, які втілюються у певних подіях образних відтворень задумів.

Виходячи з наслідків аналізу історично детермінованих форм і методів театрального досвіду сучасної театральної педагогіки, розробленої для шкільних вчителів, слід виокремити чергові форми і методи педагогічної роботи зі школярами, можливі в практиці сучасного театрального педагога: «екскурсії до театру; знайомство із працівниками театру (цехи і різні служби); зустрічі з творчими працівниками театру (тематичні і за підсумками спектаклів); диспути і глядацькі конференції; майстер-класи по написанню театральної рецензії і т.д.; свята посвячення в глядачі; театральні ігри на уроках в школі і на заняттях в театрі; урок театру в школі (загальноосвітній урок на матеріалі вистав театру, або, наприклад, літератури – на матеріалі предмету із застосуванням театральних методик); конкурси і вікторини на знання учнями репертуару театру, на кращий твір, малюнок за виставою та ін.; обговорення спектаклів» [79].

У процесі уроків групами школярів може втілюватися все, що завгодно. Сценки можуть розіграватися з приводу нового складного визначення, терміну або власної думки про побачений спектакль. Організуються і програються такі сценки невеликими групами школярів тут же, на уроках, без довготривалих репетицій та особливої акторської підготовки.

Театральна діяльність є синтетичним видом діяльності, яка включає літературу, музику, образотворче мистецтво, хореографію та ін. Театралізація

на уроці — це синкретична діяльність учнів, яка дає змогу не просто обговорити літературний твір, а «відчути» його «вживу» усіма органами чуття. Це — один з найкращих способів зробити літературу бажаною для сучасного покоління школярів. Емоції, які виникнуть у дітей у процесі театралізації, допоможуть плекати любов до літератури й читання, до різних видів мистецтв. Під час незвичайного уроку-театралізації учні дізнаються, що мистецтво слова можна доносити та реалізовувати різними способами. А якщо говорити про інтегрований курс «Я досліджую світ», то за допомогою театралізації учні навчаються дивитися на ситуацію з різних точок зору, розвиватимуть критичне мислення та емоційний інтелект.

Якщо досліджувати літературу в освітньому процесі не тільки як набуття знань про літературні процеси, оволодіння літературознавчими поняттями, а як можливість сформувати цінності учнів, то на допомогу звичайно якраз може прийти театральна-ігрова діяльність. Позаяк так ми маємо змогу виховувати дітей, які уникатимуть психологічної інерції та протистоятимуть стереотипам, вміючи відчувати себе та інших, будувати злагоджені стосунки та власну траєкторію буття.

Потрібно поговорити з учнями завчасно про те, які емоційні стани переживають головні герої. А потім запропонувати перенести відчуте в реальність, позаяк література — це, «насамперед, формування цінностей гармонійного людського буття. Дуже цікаво спостерігати за тим, які рухи й жести використають ваші учні, граючи того чи того персонажа — це невідомі підказки їхнього тіла. А перевтілення дітей у казкових персонажів допомагає бути «без меж», вільними, створювати невідоме й досі недоступне для розуміння» [80].

Театральна-ігрова діяльність в освітньому процесі:

- сприяє «зануренню» в художній твір, становленню вдумливого та мислячого читача;
- навчає уважно слухати та правильно і виразно говорити, доносячи до слухачів ідеї та емоції;

- розвиває навички спілкування та співробітництва, взаємодії в команді, вчить моделювати різні ситуації спілкування, обирати стратегії комунікації, фантазувати та імпровізувати;
- формує емоційний інтелект: школярі навчаються розуміти та відчувати персонажів твору, відтворювати їх, співпереживати їм та виражати ці почуття назагал;
- дає можливість розвитку критичного та креативного мислення.

Інсценізація передбачає обробку художнього твору, який призначений для читання, на твір для сценічної дії.

Драматизація — це спосіб відображення яких-небудь подій в театралізованій формі, надання будь-якого твору драматичної форми.

Театралізація — адаптація твору для пред'явлення в театрі, надання йому театральних особливостей.

Отже, театралізація так само, як і драматизація чи інсценізація, передбачає «прочитування» художнього твору у новій формі, основою якого є сценічна дія.

Театралізація в освітньому процесі може бути різною.

Один із її видів – це «перенесення на сцену» художнього твору повністю так, як він написаний автором.

Спершу це може бути невеликий вірш із привабливим сюжетом. Такого типу вірші легко заучуються учнями напам'ять, і легко інсценізуються, позаяк не потребують особливих сценічних дій. Потім краще запропонувати для театралізації твори такого жанру, як байка чи казка з героями, яких легко можна впізнати, бо вони володіють якоюсь особливістю і їх не складно відтворювати. Наприклад, Лисичка хитра, зайчик боягузливий, ведмідь грізний тощо.

Далі варто приступати до театралізації оповідань, що потребує вже організації попередньої роботи з художнім твором. Учні повинні чітко осмислювати: де і коли розігруються події, а саме відтворити це в декораціях

і костюмах, якими є герої твору, вчитися передавати їхні риси характеру чи темпераменту жестами, мімікою, голосом.

Ще один з видів театралізації – це комбінований вид, а саме створення нового сценарію на основі об'єднання режисерського погляду на сюжет художнього твору чи його самостійних складових та готових художніх образів.

Найскладнішою театралізацією є театралізація оригінального виду, бо сприяє створенню сценаристом нових художніх образів відповідно до задуму режисера-сценариста.

Щодо театралізації змішаного виду, то це використання автором першого й другого видів театралізації, а саме: готового сюжету і своїх оригінальних образів чи оригінального сюжету і вже відомих художніх образів.

Театралізований урок допомагає учням молодшого шкільного віку сприйняти художній твір з різних точок зору. Клас повинен працювати з текстом визначеного твору, і школярам необхідно оживити сюжетну лінію.

У освітньому процесі початкової школи театралізацію слід використовувати з поступовим ускладненням творів: від простого відтворення до більш складного, зокрема створення власної п'єси — спершу з опорою на відомі твори, а потім і власної оригінальної).

Для цього школярам необхідно буде:

- «знати сюжетну лінію;
- проговорювати репліки персонажів відповідно до їх характеру та сценічних дій, активно використовувати слова літературного твору (це забезпечить перенесення цих слів з пасивного словника до активного та допоможе краще усвідомлювати вчинки героя);
- переносити свої моделі поведінки в уявну оболонку театру і проживати ці ситуації знову;
- прогнозувати хід подій, вибудовуючи лінію минуле — теперішнє — майбутнє;

- вмикати власні емоції, щоб зрозуміти емоції інших людей;
- зануритись у текст твору глибоко та зрозуміти його на рівні почуттів та думок персонажа» [77].

Молодші школярі мають змогу спробувати себе у багатьох ролях: драматурга (тобто сценариста), режисера, художника-декоратора і актора.

Драматурги складають сценарій, головне завдання режисера – «перекласти» сценарій у дію. Відтак діло за акторами, завдання яких полягає у перевтіленні у персонажів та емоційно транслювати текст використовуючи різні вербальні (інтонування) і невербальні засоби (міміка та жести). Повноцінному сприйманню сценічної дії сприяють декорації та костюми.

Ляльковий театр — це своєрідний вид мистецтва, оскільки його персонажами є ляльки. Створюють такі ляльки діти самі, що їм дуже цікаво. Найцікавіших персонажів можна створити з будь-якого предмета. Книга теж може бути персонажем вистави.

Не треба звужувати можливості молодших школярів: базою для одного персонажа може бути пляшечка з-під шампуню чи кефіру, для іншого може підійти тубус від туалетного паперу, ще одного можна виготовити з паперової тарілки чи стаканчика, шкарпетки, рукавички тощо. Коли учні спільно продукують міні-виставу, то що різноманітніші матеріали вони застосовують для створення її героїв, то краще.

Для того, щоб створити ляльковий театр на уроці необхідно пройти кілька етапів в його організації.

Крок 1. Необхідно об'єднати школярів у групи по чотири-п'ять осіб.

Крок 2. Варто прочитати казку, яка стане основою майбутньої вистави. Наприклад, «Колобок».

Крок 3. Далі, запропонувати різним групам дітей різні завдання.

Можна запропонувати учням наступні завдання:

№ 1. Заміна головного персонажа (замість Колобка учні можуть запропонувати будь-якого нового героя, якого «підкаже» фантазія)

№ 2. Збереження сюжетної лінії казки, але із заміною героїв, з якими зустрічався Колобок.

№ 3. Збереження сюжетної лінії казки, проте із зміною місця подій (наприклад, Колобок може зустрічатись і іншими звірами не в лісі, а на кометі в космосі та ін.).

№ 4. Трансформація Колобка в головного героя іншої казки.

Крок 4. Надалі варто запропонувати школярам коробку з різними матеріалами. Вести бесіду щодо з'ясування асоціації предметів з тими чи іншими казковими героями. Так школярі мають змогу проаналізувати властивості та особливості кожного персонажа. Опісля кожна дитина має віднайти предмет, з якого вона створить свого персонажа.

Крок 5. Наступним завданням є декорування обраного предмета у такий спосіб, щоб він перетворився в героя з казки. В даному виді діяльності важливою є кожна дрібничка. Наприклад, звичайний паперовий стаканчик може перетворитися на павучка чи зайчика, пластикові ложки та виделки можуть стати дівчатками та хлопчиками. Можна також скористатися прищипками, трубочками, кольоровим папером, коробочками з-під ліків і зубної пасти, губками. До цього всього додати трішки уяви, клею і скотчу – і персонажі готові.

Крок 6. Коли все готово, потрібно попросити учнів уявити, що вони в театрі, та запропонувати стати чемними глядачами. А вихід юних акторів на сцену повинен супроводжуватися оплесками.

2.3. Використання медіа технологій в процесі театральної діяльності учнів початкової школи

Наше сьогодні характеризується швидким розвитком інформаційних та комп'ютерних технологій, які акумулюють невід'ємну складову повсякденного життя людини. В сучасному світі особистість дитину фактично від самого народження оточують найрізноманітніші гаджети, які надзвичайно її приваблюють. Інформаційні технології, є одним із найважливіших факторів збагачення розумового та емоційного розвитку особистості дитини, збудником розвитку її творчих здібностей, проте в жодному разі не мають підмінити спілкування дитини з дорослими.

Зміст початкової освіти орієнтує вчителів на здійснення забезпечення різнобічного розвитку особистості дитини згідно до її нахилів та здібностей, можливостей та запитів.

Різноманітні форми та багатогранність театралізовано-ігрової діяльності виступають домінантою в навчально-виховному процесі початкової школи й сприяють стимулюванню розвитку творчої особистості дитини. При педагогічно розумній організації та раціональному підборі сучасних методів виховного впливу театралізовано-ігрова діяльність може бути результативним, дієвим фактором розвитку емоційної культури особистості дитини.

Як показує практика, без інформаційних технологій годі уявити новітній освітній заклад. Існуючий досвід демонструє підвищення ефективності педагогічного процесу засобами інформатизації освітнього простору.

Актуальність застосування інформаційних технологій зумовлена соціальним попитом в підвищенні якості навчання, виховання учнів початкової школи, практичною потребою у застосуванні в освітніх закладах сучасних комп'ютерних програм. Вітчизняні та зарубіжні дослідження використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкової школи доводять своєрідну роль комп'ютера у

розумовому та загальному всебічному розвитку дитячої особистості.

На сучасному етапі розвитку освіти, спостерігається зростання цінності застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вирішенні завдань навчання і виховання, які стають потужним засобом розвитку психічних та пізнавальних процесів молодших школярів. Винятково підкреслюються перспективи, які надають новітні технології у формуванні художньо-мистецьких здібностей учнів.

Для успішного стимулювання емоційного розвитку дитини молодшого шкільного віку варто зосередити відповідну увагу на модернізацію театрального-ігрового простору, упорядкувати осередки, які безпосередньо будуть сприяти емоційному насиченню життя молодших школярів та максимальному забезпеченню умов для удосконалення життєвого досвіду, формування емоційної сфери та розвитку креативних здібностей. Саме тому, на нашу думку, варто покращувати створені осередки усілякими мультимедійними ресурсами, як театрального-ігрового простору, так і сучасного освітнього простору в цілому.

У класі можна створити осередок театралізовано-ігрової діяльності або куточок казки. В педагогічному озброєнні під рукамі слід мати презентації нетрадиційних видів театру, рекомендації щодо специфіки їх організації, фрагментів виступів (відео), які сприятимуть зацікавленню батьків та дітей, що урізноманітнить окреслений осередок.

З метою розвитку у молодших школярів умінь і навичок роботи з різними театральними ляльками можна використовувати міні-відео заняття «Оживи ляльку». Окреслені заняття сприяють оволодінню учнями мистецтвом театральних рухів ляльки, їх узгодження з мовленням та рухами інших героїв. Такі заняття обов'язково повинні супроводжуватися безпосереднім прикладним навчанням дорослих та дітей.

У процесі ознайомлення молодших школярів з театром як культурною установою прийдуть на допомогу віртуальні екскурсії, які можуть використовуватися для знайомства зі специфікою деяких приміщень у театрі,

а саме: касою, гардеробом, балконом, костюмерною, гримерною, сценою, залом, ложею, партером тощо. Також мультимедійні презентації можуть бути корисними при ознайомленні учнів з різноманітними театральними професіями, таких як: актор, режисер, костюмер, гример, художник. Можна також використовувати доречні серії короткометражних мультиплікаційних фільмів, серед яких «Лунтик» (а саме серії: «Роль», «Спектакль», «Конкурс читців»), які стануть у нагоді у процесі ознайомлення учнів початкової школи з театральними термінами та ознаками акторської діяльності.

Можна також створити осередок «Маленький актор», який слід обладнати фотографіями відомих акторів у різних ролях, фотоальбомом «акторів-дітей». З урахуванням особливостей застосування ІКТ, такий осередок можна наповнити відео фрагментами вистав та фільмів за участю відомих дітей акторів, відеозаписами виступів дітей та ін.

Осередок театралізовано-ігрової діяльності також необхідно упорядковувати відповідними атрибутами та масками (бажано, щоб такі були виготовлені учнями власноруч, комп'ютерні ескізи масок можуть оптимізувати та урізноманітнити роботу в цьому напрямку).

Важливою складовою театралізовано-ігрового осередку є забезпечення звукового супроводу театралізації та інсценізації. У даному напрямку, окрім музичних інструментів, серед арсеналу осередку слід мати фототеку інструментальної музики та запису звуків природи.

Позаяк театралізовано-ігрова діяльність дитини тісно пов'язана із світом її емоцій та переживань, то невід'ємною складовою роботи з учнями початкової школи є вправління у відображенні та балансуванні особистих емоцій та почуттів літературних героїв. З метою створення яскравого казкового образу, поглиблення бачень та сприймань засобів виразності формування естетичних і креативних здібностей, школярам можна запропонувати електронні ігрові завдання на вправління у пластичному обігранні образів та емоційних станів. В основу таких ігор-вправ закладено принцип активності та самовираження молодших школярів, позиція

емоційного самоконтролю учнів; ціннісно-орієнтований принцип, в якому емоція виступає як особистісна цінність; принцип симпатії та активності дитини.

Щодо стимулювання бажання молодших школярів до театральної ігрової діяльності, то це можна робити за допомогою спеціальних комп'ютерних ігор та вправ, а саме: «Азбука емоцій», «Кольоровий настрій», «Відгадай емоцію», «Як підняти собі настрій», «Малюємо емоції», «Смішинка», «Кричалки-шепотіли-мовчалки», «Читаємо настрій літературного героя», «Тренуємо емоції», «Справжній актор», «Граємося в театр». Така робота допоможе молодшим школярам скоординувати правильну поведінку та розкривати позитивні й негативні почуттєві стани.

Реалізуючи інтеграцію мультимедіаресурсів в освітній процес сучасної початкової школи, варто враховувати наступні організаційно-педагогічні умови:

- «оптимальна інтеграція мультимедіаресурсів в педагогічний процес початкової школи, продуманість їх застосування;
- орієнтованість у використанні мультимедіаресурсів на розширення пізнавального та естетичного кругозору дітей, а не дублювання зміст, що засвоюється традиційними засобами і методами;
- використання мультимедіаресурсів, логічно інтегрованих в канву освітнього процесу;
- застосування спеціально розроблених комп'ютерних технологій, що дозволяють реалізувати освітні завдання та враховують вікові можливості дітей;
- забезпечення активного пізнання і творчого віддзеркалення дітьми навколишнього світу, накопичення та удосконалення досвіду пізнання, розвитку творчої і пізнавальної діяльності;
- організація змістовної та емоційно насиченої взаємодії дорослого і дитини в процесі засвоєння змісту за допомогою комп'ютера» [73].

Найвагомішим доводом на користь застосування інформаційно-

комунікаційних технологій в освітньому процесі початкової школи, може бути той факт, що програмне забезпечення дає змогу забезпечити індивідуалізацію навчання, та злагоджено поєднати всі його структурні компоненти.

Сучасним вчителям потрібно досліджувати перспективи використання запровадження нових ІКТ в освітню діяльність. Без сумніву використання ІКТ в початковій школі дасть можливість осучаснити навчально-виховний процес, підвищити ефективність, мотивувати школярів до пошукової та театральної-ігрової діяльності.

Проте зауважимо, що яким би позитивними можливостями не володіли інформаційно-комунікаційні технології, проте замінити справжню комунікацію дорослого з дитиною вони не мають змоги.

2.4. Специфіка організації театральної-ігрової діяльності в позаурочний час

Ми переконані в тому, що театральна-ігрова діяльність у гуртковій роботі – це активне вивчення художнього твору через його театральну реалізацію з урахуванням особливостей гуртка. Це не постановка цілісного театального спектаклю з метою його показу на сцені, а тільки імітація часткових етапів роботи над потенційною (уявною) виставою.

Театральна-ігровий підхід до опрацювання художнього твору враховує особливості навчальної програми з літературного читання для початкової школи. Їх основу становлять епічні твори різних жанрів. Значне місце серед них займають казки. Насичені дією та активністю, вони дають широкі перспективи для театральної-ігрових перетворень. Школярі вивчають багато зразків усної народної творчості, природним для вивчення яких може стати пошук найбільш чіткого художнього стилю виконання художнього твору. Навчальні спектаклі за казками дають можливість підкреслити специфіку оповідної манери викладу.

Звичайне прочитування і навіть читання за ролями не надають перспективи учням ґрунтовно осмислити особливості літературно-художніх образів. З метою усвідомлення літературного твору слід формувати в учнів початкової школи «театральне бачення», на формування якого спрямовані театральні-ігрові завдання з драматичними творами. Інсценізація різноманітних п'єс сприятиме доступнішими художніх твори та більшої зацікавленості ними молодшими школярами.

Театральні-ігрова діяльність може охоплювати твори різноманітних жанрів, виявляючи їхні особливості у процесі програвання ролей, способів обробки тексту для театрального виконання, оформлення уявного спектаклю. В основі впливу театральні-ігрових завдань на ознайомлення з літературними творами лежить можливість такої діяльності перетворювати епічний текст у драматичний, а також підсилювати емоції, переживання, виражати їх у зовнішніх діях, у жестах, рухах, інтонаціях, забарвленні голосу і т.д.

Отож, театральні-ігрова діяльність не перешкоджає читацькій, а навпаки розгортається паралельно з нею, поступово заглиблюючи процеси, що відбуваються в свідомості читача у процесі осмислення тексту і продукує емпіричну основу розуміння специфіки мистецтва слова.

Послугуючись існуючими методичними матеріалами, в яких охарактеризовано сценічні форми опрацювання художніх творів, окремі положення театральні-педагогічної системи К.Станіславського, особистий педагогічний досвід, ми спробували виокремити наступні види завдань в межах організації театральні-ігрової діяльності учнів початкової школи на матеріалах казок:

- Випробування на роль (розповідь про події від імені головного героя, розповідь героя про місце дії; розповідь-портрет (опис зовнішності одного персонажа від імені іншого); розповідь-випадок (про подію, конфлікт і т.д.); розповідь-доля (складання автобіографії героя);
- Підготовка до інсценізації та драматизації (створення монологів і

мізансцен);

- Складання діалогів з опорою на авторський текст та інсценування епізодів;
- Створення режисерських коментарів-зауважень (ремарок) до діалогів, епізодів, окремих сцен та ін.;
- Остаточне перетворення казкового тексту в драматичний і продукування проекту вистави з його колективним обговоренням;
- Виготовлення афіші до вистави.

Спробуємо проілюструвати методику організації театральної діяльності учнів початкової школи на прикладі опрацювання казки Г.-Х. Андерсена «Снігова королева». Перераховані нами вище прийоми роботи у процесі педагогічної практики ми намагалися вплітати в розроблену нами послідовність підготовки театральних спектаклю:

- проба на роль (кастинг);
- складання та інсценізація діалогу (школа партнерства);
- внесення приміток у сцени (режисерська кухня);
- виготовлення макету оформлення сцени (сценографічна майстерня);
- створення театральних костюмів (костюмерна);
- виготовлення ескізу сценічної афіші (театральна вітальня).

У процесі такої роботи учні завзято включаються в конкурси, вікторини, захисти проєктів. Ігрові засади даних форм роботи сприяють формуванню у школярів неабиякого інтересу до літературних творів, допомагає учням творчо тлумачити літературно-художні образи персонажів.

На першому етапі варто провести кастинг з відбору акторів. З цією метою варто запропонувати учням завдання такого типу:

- Прочитай виразно уривок казки із розстановкою логічних наголосів;
- Визнач, у якій ролі себе бачиш;
- Виокреми спільні риси у себе і героя, якого вибрав;
- Уяви себе трояндами в кімнаті Герди: створи монолог троянд;
- Розкажи про першу зустріч Кая зі Сніговою Королевою;

➤ Намалюй словами портрет Кая, будучи на місці Герди.

Можна об'єднати другий та третій етапи підготовки, а саме скласти та інсценувати діалоги та внесені авторські примітки у театралізоване дійство. Учні самостійно намагаються скласти діалоги і творчо їх презентувати.

Останнім з етапів є створення ескізу театральної афіші та організація захисту учнівських проєктів.

Передостаннім етапом підготовки вистави є конкурс театральних костюмів, який включає презентацію замальовок костюмів для персонажів казки. Найкращі з них можна визначати за наступними ознаками:

- Гармонія костюму з рисами характеру персонажа.
- Втілення найкращих рис персонажа за допомогою різноманітних елементів та деталей костюму (наприклад, велике і гаряче серце Герди, яке допомогло їй бути вірною і хороброю).

Після проведення спектаклю молодшим школярам можна запропонувати створити малюнки або написати твір до даної казки Г.-Х. Андерсена, на одну із поданих тем:

- ✓ Якби ти по-іншому назвав казку?
- ✓ Справжня дружба творить чудеса.
- ✓ Хто переміг Снігову Королеву?
- ✓ Двобій Герди та Снігової Королеви.
- ✓ Чому Снігова Королева потерпіла поразку?

Театралізовано-ігрова діяльність учнів початкової школи здійснює надзвичайно позитивний вплив на літературно-творче виховання, яке ми, як вчителі повинні розуміти як формування ціннісно-художнього ставлення учнів до художніх образів на основі етичної та естетичної рефлексії. Описана діяльність гранично наближує молодших школярів до морального змісту літературних творів, навчає ґрунтовно розуміти красу художнього слова і дає можливість творчо інтерпретувати сприйняте з метою особистісного самотворення.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження виявлено, що педагогічний потенціал використання театралізовано-ігрової діяльності в шкільному освітньому процесі полягає в: розігруванні змісту навчання, коли надається можливість пожити у вигаданих ситуаціях, випробувати себе у вирішенні актуальних питань, засвоїти моделі поведінки, що надає навчально-виховному процесу інтенсивність і дієвий характер; співвідношенні пізнання і реальних почуттів, емоцій, відносин; створенні комфортних умов для навчання, завдяки чому учень отримує задоволення від самого процесу заручення, від спілкування з іншими, від проби власних сил, від самоствердження.

Виявлено властиві театралізації функції: пропедевтична, корекційна, арттерапевтична, естетична та емоційна (евдемонічна), спільний прояв яких виконує найважливішу функцію школи - функцію захити. Виявлено, що театралізація має потужний соціалізуючий потенціал.

Зазначено, що при використанні театралізовано-ігрової діяльності в шкільному освітньому процесі створюються умови для іншого характеру педагогічної діяльності, для зміни традиційної позиції вчителя як транслятора знань на позицію організатора проблемних ситуацій у відкритій педагогічній дії за принципом рольового управління. Встановлено, що при даному характері педагогічної діяльності використовується інший педагогічний інструментарій, в тому числі: спільне «відкриття» нового знання; освоєння нових способів пошуку джерел інформації; опора на інтелект в контексті розвитку емоційної сфери учнів; формування справжньої культури почуттів; відмова від оцінки попереднього досвіду учня і порівняння його з іншими школярами; організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії; реалізація партнерських відносин, провідним методом яких є діалог. Показано, що подібне навчання

забезпечує новий рівень рефлексії не тільки в діяльності учня, а й у власне педагогічній діяльності.

У процесі констатувального експерименту на основі аналізу рівня підготовки вчителів початкових класів до використання театралізовано-ігрової діяльності у освітньому процесі початкової школи, нами було діагностовано низький рівень розвитку мотиваційного компоненту та малий досвід організації такого виду діяльності.

Спостерігаючи за навчальним процесом, ми з'ясували, що вчителі, які використовують театралізовано-ігрову діяльність, не завжди встановлюють завдання уроку відповідно до мети, не дотримуються етапів її організації. Натомість, повинна бути сформована цілеспрямована система роботи над запровадження такого виду діяльності.

Включення театралізації в освітній процес підсилює інтерес школярів до навчальної діяльності, створює можливості для реалізації «простору дитинства», поєднуючи навчання та гру для «подолання себе» і вікової міжособистісної взаємодії; формування колективу однодумців; коригування поведінки в зв'язку з вибором ролі; екстраполяції прийомів взаємодії і спілкування з ігрової, театралізованої діяльності в повсякденне життя, розширює емоційно-образну сферу.

На основі одержаних результатів нами було запропоноване організаційно-методичне забезпечення використання театральної-ігрової діяльності молодших школярів в умовах сучасної початкової школи

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження нами були зроблені наступні висновки:

1. На основі історико-педагогічного аналізу виявлено соціальні, правові, педагогічні передумови та провідні тенденції, що обумовлюють доцільність використання театралізації в шкільному освітньому процесі. Запропоновано періодизацію, що характеризується нарощуванням дидактичного потенціалу театральної діяльності в шкільному освітньому процесі. Якісна характеристика кожного періоду містить особливості розвитку освіти, провідні принципи і умови включення театралізації в навчання, специфіку змісту, переважаючі дидактичні засоби і форми.

2. На основі історико-педагогічного аналізу виявлено такі тенденції використання театралізованої діяльності в освітньому процесі, а саме:

- тенденція використання театралізації як наскрізного структурного компонента в шкільному освітньому процесі з метою полегшення і поліпшення якості навчання, і соціалізації особистості;
- тенденція залежності «підйомів і спадів» використання театралізації від рівня розвитку гуманістичних ідей в педагогіці;
- тенденція взаємопроникнення та взаємозбагачення вітчизняної та зарубіжної педагогіки ідеями використання театральних засобів у шкільній освіті;
- тенденція зростання інтересу до використання театралізації в шкільному освітньому процесі як умови розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах.

3. У процесі дослідження виявлено, що неодноразово робилися спроби теоретично обґрунтувати використання театралізації в шкільному освітньому процесі, що, за своєю суттю, означає піднесення значущих цінностей через зміст навчання. Виявлено множинність трактувань та інтерпретацій,

сформульовано загальні ознаки поняття театралізація, розкрито багатоаспектність прояву театралізації:

- ✓ як педагогічний прийом, побудований на принципі гри;
- ✓ як комплексна педагогічна система використання всіх виразних засобів мистецтва;
- ✓ як діяльність, яка пронизує весь педагогічний процес.

4. Виявлено педагогічний потенціал використання театралізації як засобу активізації шкільного освітнього процесу, який полягає в збереженні простору дитинства, в створенні комфортних умов для навчання, в прогнозуванні ситуації успішності учнів.

5. Театралізовано-ігрова діяльність в шкільному освітньому процесі в поєднанні з іншими формами навчальної роботи застосовна в загальному, додатковій освіті дітей і в умовах їх інтеграції. У навчанні з використанням театралізації мають місце дієве «проживання» змісту навчання, рефлексивний аналіз навчальної діяльності, перенесення набутого досвіду в реальні відносини, спрямованість на особистість учня, що в сукупності забезпечує єдність навчання, виховання і особистісного розвитку школярів.

Виявлено, що педагогічний потенціал використання театральної-ігрової діяльності в шкільному освітньому процесі полягає в:

- ✓ тому, що зміст навчання розігрується (замість традиційного – повідомляється);
- ✓ ефекті співвідношення пізнання і відчуття;
- ✓ створення комфортних умов для навчання, завдяки яким учень отримує задоволення від самого процесу навчання, від спілкування з іншими, від проби власних сил, від самоствердження.

6. Театралізація може виступити засобом активізації шкільного освітнього процесу (загального в інтеграції з додатковим) за умови розробки і реалізації структурно-дидактичної моделі театралізації, що передбачає цілі, завдання і педагогічні умови навчання, особливості міжособистісної взаємодії

і спілкування суб'єктів освітнього процесу, дидактичні засоби, що сприяють підвищенню пізнавальної та особистісної активності учнів,

7. Використання в освіті театральної-ігрової діяльності передбачає зміну:

- ✓ статусу вчителя (від передавача інформації на менеджера навчального процесу);
- ✓ змісту освіти (від інформації про діяльність плюс трохи діяльності на діяльність, засновану на інформації). Як зміст освіти виступає і соціокультурний контекст; в якому здійснюється життєдіяльність людини;
- ✓ організаційних форм навчання (від традиційних на форми активного, інноваційного навчання: гра, аналіз конкретних ситуацій, розігрування ролей і т. д.);
- ✓ характеру спілкування (вчителя і учня, які навчаються між собою);
- ✓ атмосфери взаємодії (партнерство, рівність, відповідальність, позитивний емоційний фон)

8. Отож, можемо стверджувати про доцільність впровадження елементів театральної-ігрової діяльності в освітній процес за умови створення середовища креативного пошуку, оволодіння вчителем знання про режисуру уроку, що допоможе подоланню ряду проблем стосовно побудови й ведення навчального процесу. При цьому вчителю доведеться не тільки випробовувати на собі різні емоційні впливи, але й самому створювати їх шляхом збудження творчого самопочуття учнів, утворенню особливої психологічної атмосфери в класі. У даному контексті робота педагога буде копіювати діяльність режисера з акторами у процесі репетицій як використання методу зміни рольових позицій (Я – глядач; Я – дійова особа; Я – Я; Я – інший), що сприятиме формуванню гнучкості учнів і вчителя, мобільному самовизначенню в новій ситуації.

Поряд з цим потребує подальших досліджень сам процес становлення та розвитку учнів молодшого шкільного віку як особистостей в органічній єдності з усією діяльністю навчального процесу, а також виявлення мотивації

діяльності учня в контексті домінуючих факторів роботи формальних та неформальних організації до яких і належить шкільний театр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / В. Ц. Абрамян - К. : Лібра, 2016. - 224 с.
2. Актуальні питання теорії і практики початкового навчання. Збірник наукових праць студентів. – Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2018. – Вип.11. – 219 с.
3. Анджейчак А. О. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. О. Анджейчак // Обдарована дитина. – 2014. – №5. – С. 8-11.
4. Антонюк В.Г. Постановка голосу [навч.посібник] / В. Г. Антонюк, Л.Д. Крупицька. – К.: Українська ідея, 2017. – 321с.
5. Артемова Л.В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі./ Л.В.Артемова – К.: Томірс, 2016. – 291 с.
6. Банько Н.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів / Н.В. Банько // Педагогічна скарбниця. – 2013. – №2. – С. 4 - 7.
7. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник / І. Барановська. – Вінниця, 2019. – 170 с.
8. Бех І. Д. Виховання особистості : навчально-методичний посібник : в 2кн. К.: Либідь, 2003. Кн. 1. Особистісно-орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : наук. видання. 280 с.
9. Богоявленська Д.Б. Інтелектуальна активність як проблема творчості / Діана Борисівна Богоявленська. – К: Основа, 2013. – 274 с.
10. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К.: Вища школа, 2012. – 542 с.
11. Богуш А.М. Лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: [підручник] / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К.: Вища школа, 2014. – 542 с.
12. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Лидия Ильинична Божович. – М.: Просвещение, 2013. – 224 с.

- 13.Бондаренко А. В. Дидактичні ігри / Алла Володимирівна Бондаренко. К.: Основа, 2011. – 234 с.
- 14.Будянський В.І. Шкільний театр [навч.посібник] / В.І. Будянський, Д.В. Будянський. – Суми: вид-во «Козацький вал», 2016. – 184с.
- 15.Винокурова М. О. Найкращі тексти в розвитку творчих здібностей [книжка для дітей, вчителів та батьків] / Марія Олександрівна Винокурова. – К.:АССА, 2015. – 368 с.
- 16.Вишковський І. О. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності / І. О. Вишковський // Психолог. – 2014. – №21-22. – С.100-114.
- 17.Вільга І. А. Врахування сталих індивідуальних рис особистості як аспект гуманізації навчання і виховання / І. А. Вільга // Педагогіка і психологія. – 2014. – №2. – С. 61-62.
- 18.Водолаза Н. В. Навчання розповідання дітей молодшого шкільного віку в театралізованій діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Водолага Наталія Володимирівна. - О., 2009. - 216 с.
- 19.Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів / Тетяна Борисівна Волобуєва. – Харків: Друк, 2015. – 110 с.
- 20.Волощук І. Л. Науково-педагогічні основи формування творчої особистості / І. Л. Волощук. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 160 с.
- 21.Коменский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
- 22.Глікман І.З. Теорія та методика виховання / Ірина Зиновіївна Глікман. – К.: АССА, 2014. –176 с.
- 23.Голік Олександр Педагогічна майстерність (організаційно-управлінський аспект самостійної діяльності студентів) / Олександр Голік. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток ЛТД», 2018. – 261 с.
- 24.Гордійчук О. Є. Основи сценічного та екранного мистецтва з методикою викладання : навч. посіб. / О. Є. Гордійчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 208 с.
- 25.Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей

- у контексті євроінтеграції / О.П. Демченко // Молодий вчений. – 2019. – № 5.2 (69.2), травень. – С. 47-52.
26. Державний стандарт початкової загальної освіти / 2018. Електронний ресурс. Доступ: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
27. Дівакова І. Б. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Інна Борисівна Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2018. – 98 с.
28. Дружинін В. М. Психологія загальних здібностей / Володимир Миколайович Дружинін. – К.: АССА, 2016. – 368 с.
29. Дубровина І. В. Психологія / Дубровина І. В., Данилова О. Е., Прихожин А. М. – М.: Академія, 2013. – 464 с.
30. Едігей В. А. Нове читання / В. А. Едігей // Початкова школа. – 2018. – №3. – С. 65
31. Запорожець А. Психическое развитие ребенка : избранные психологические труды : в 2-х т. / А. Запорожець. - Т. 1. - М. : Педагогика, 1986. - 240 с.
32. Запорожець О. В. Психологія особистості та діяльності школяра / Олександр Володимирович Запорожець. – К.: Педагогіка, 2015. – 236 с.
33. Злотников В. С. Феномен школьного театру / Искусство в школе. № 2, -2003. - С. 24-26.
34. Казьмірчук Н. С. Особливості підготовки вчителів початкових класів до реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланок освіти // Наукові записки: зб. матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво» / За ред. Л. В. Старовойт. – Вінниця, 2018. – С. 89-93.
35. Карпинська Н. С. Сприймання дітьми літературних творів. Виразне

- читання вчителя. Гра-драматизація як засіб розвитку творчих здібностей дітей / Н. С. Карпинська // Хрестоматія / упоряд. А. М. Богуш. - Ч. 2. - К. : Вища школа, 2009. - С. 222 - 232.
36. Комарова Т.С. Колективна творчість дітей / Тетяна Сергіївна Комарова. – К.: А.С.К, 2015. – 185 с.
37. Коменский Я. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / Я. Коменский. - Т. 1. - М. : Педагогика, 1982. - 656 с.
38. Коменский Я.А. Великая дидактика / История зарубежной педагогики и философия образования. Хрестоматия. Сост. А.В. Духавнева, ЛД. Спляренко. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 480 с.
39. Копосов П. В. Місце початкової гри у методичній системі сучасної дидактики / П.В. Капосов // Рідна школа. – 2017. – № 7. – С. 44– 46.
40. Копосов П.В. Дидактичні ігри на уроках літературного читання / П.В. Капосов // Рідна школа. – 2014. – № 2. – С. 12-15.
41. Кубасова О.В. Розвиток театральних здібностей на уроках / О.В. Кубасова // Сучасний урок. – 2018. – № 9. – С. 28-32.
42. Кубасова О.В. Розвиток що відтворює уяву під час уроків читання / О.В. Кубасова // Початкова школа. – 2015. – № 9. – С. 14-16.
43. Макаренко А.С. Педагогическая поэма. М.: Молодая гвардия, 1985. 639 с.
44. Максимович О. Р. Педагогічні умови для розвитку творчих здібностей / О. Р. Максимович // Початкова освіта. – 2015. – №28. – С.14-16.
45. Маленкова Л.І. Виховання в сучасній школі / Людмила Іванівна Маленкова. – Тернопіль: Астон, 2016. – 320 с.
46. Мамчур І.Л. Теорія театралізованої гри та її пізнавальні можливості / І. Л. Мамчур // Рідна школа. – 2018. – № 6. – С.61-63.
47. Меньшиков В.М. Педагогика Эразма Роттердамского: открытие мира детства. Педагогическая система Хуана Луиса Вивеса: Учебное пособие. К.: Нар. образование, 1995. 136 с.
48. Міняйло Н.О. Сучасний урок у початкових класах / Наталя Олексіївна Міняйло. – К. : Магістр, 2017. – 156 с.

49. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / В. О. Моляко, О. Л. Музика. – Житомир, 2007. – 319 с.
50. Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-rochatkovoyi-shkoli>
51. Никитина А.Б. Театр, где играют дети, в поисках собственной идентичности: Дис.... канд. искусствоведения. М., 2002. - 269 с.
52. Никитина Л.В. Підвищення ефективності уроків за допомогою організації театралізованої гри / Л.В. Никитина // Початкова школа. 2015. – № 5. – С. 9-14.
53. Новосьолова С. Л. Дидактичні ігри і заняття з дітьми / Світлана Леонідівна Новосьолова. – К.: Просвітництво, 2015. – 231 с.
54. Ольшанский О.В., Ярлыков Т.П. Социально-психологическая сущность «драматизации» в воспитании личности. // Психолого-педагогические аспекты обучения студентов творческих вузов. Межвузов. сб. науч. тр. М.: ГИТИС, 2004. С. 56-67.
55. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала?[посіб. для вчителів] / Валентина Федорівна Паламарчук. – К.: Знання, 2013. – 112 с.
56. Пироженко Л.В. Сучасний урок [науково-методичний посібник] / Л.В. Пироженко., О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2017. – 214 с.
57. Пометун О.І. Сучасний урок [науково - методичний посібник] / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2014. – 153 с.
58. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>.
59. Програмові вимоги. Нова українська школа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://readmon24-new.ed-era.com/>.

- 60.Рибальченко І. Вчимося працювати на уроці творчо / І. Рибальченко// Початкова освіта. – 2016. – №9. – С. 11-13.
- 61.Рижкова В.С. Театралізовані ігри / Валентина Семенівна Рижкова. – К.: Основа. – 121 с.
- 62.Русова С. Розвиток мови дитини / С. Русова - К. : Освіта, 1996. - С. 113 - 115.
- 63.Савченко О.Я. Розвивай свої здібності [навчальний посібник для молодших школярів] / Олександра Савченко. – К.: Освіта, 2015. – 428 с.
- 64.Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах / Олександра Савченко. – К.: Магістр, 2015. – 255 с.
- 65.Симановський О.Е. Розвиток творчого мислення школярів / Олександр Едуардович Симановський. – Дніпро.: Герда, 2017. – 111 с.
- 66.Скакуліна Н.П. Творчість та фантазія / Наталя Петрівна Скакуліна. – К.: Генеза, 2014. – 143 с.
- 67.Соломаха С. Подготовка будущих учителей начальных классов к руководству театральной деятельностью младших школьников : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.04 спец. «Профессиональная подготовка». - К., 1995. - 24 с.
- 68.Станіславський К.С. Робота актора над собою / Станіславський К.С. – К.: Мистецтво, 1953.
- 69.Сторожук Ю.В. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів засобами театрального мистецтва / Ю.В. Сторожук // Мистецтво та освіта. –2017. – №2.– С.5-9.
- 70.Сухомлинский В.О. Сердце віддаю дітям./ В. О. Сухомлинський – К: Радянська школа, 1973.287 с.
- 71.Театр у школі: робота над виставою, репертуар / уклад. О.М. Ворожейкіна. – Х. : Вид. група «Основа», 2019. – 207 с.
72. Театральная педагогика на уроках и во внеурочной деятельности. Новокузнецк: ИПК, 1999.106 с.
- 73.Телячук В.П. Інноваційні технології навчання в початковій школі / В.П.

- Телячук, О. В. Лесіна. – Х.: Основа, 2016. – 240 с.
74. Тименко В.П. Кожний урок нестандартний / Володимир Тименко // Початкова школа. – 2015. – №1. – С. 18-23
75. Трубачова Р. Ю. Дидактичні ігри для молодшої школи / Рената Юріївна Трубачева. – К.: Основа, 2014. – 158 с.
76. Фесюкова Л. Б. Розвиток уяви і мовлення у дітей 4-7 років.// Фесюкова Л. Б. - Харків:Веста; Ранок, 2017. 128 с.
77. Чуракова Н.А. Про курс літературного читання / Н.А. Чуракова // Початкова школа. – 2018. – №4. – С.13.
78. Шахрай В. Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій підлітків у діяльності дитячого театру / В. Шахрай // Рідна школа. – 2014. – № 5. – С. 66–68.
79. Шмаков С.А. Игры учащихся – феномен культуры. М.: Новая школа, 2004. - 240 с.
80. Шумілін А.Т. Процес творчості школярів / Антон Тимофійович Шумілін. – Чернігів: Деснянська правда, 2015. – 217 с.
81. Эльконин Д.Б. Психология игры. М.: Владос, 1999.358 с.
82. Юстус И.В. Использование дидактических средств драматизации как способа развития личности в образовании: Автореф. дис.... канд. пед. наук. М., 1996.23 с.
83. Яковлева О.Л. Розвиток творчого потенціалу особистості молодшого школяра / Олена Леонідівна Яковлева, К.: АССА, 2015. – 291 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вчителів

1. Як Ви розумієте сутність поняття «театрально-ігрова діяльність молодших школярів»?
2. Чи використовуєте Ви театрально-ігрова діяльність у освітньому процесі початкової школи?
 - А) часто
 - Б) періодично
 - В) рідко
 - Г) не використовую
3. Коли найчастіше Ви використовуєте театрально-ігрову діяльність?
 - А) на уроках
 - Б) в позаурочний час у процесі організації різних світ
 - В) в позаурочний час в рамках театрального гуртка
4. Які уроки, на Вашу думку, є найбільш сприятливими для використання театрально-ігрової діяльності молодших школярів?
5. На яких етапах уроку Ви найчастіше використовуєте театрально-ігрову діяльність?
 - А) актуалізації опорних знань
 - Б) вивчення нового матеріалу
 - В) узагальнення знань, умінь і навичок
6. З якою метою Ви використовуєте театрально-ігрову діяльність у навчально-виховному процесі початкової школи?
 - А) формування у молодших школярів соціальної компетентності;
 - Б) підвищення мотивації до навчальної діяльності;
 - В) формування емоційного інтелекту;
 - Г) розвитку мовлення;
 - Д) розвитку творчості;
 - Е) формування моральних якостей особистості;

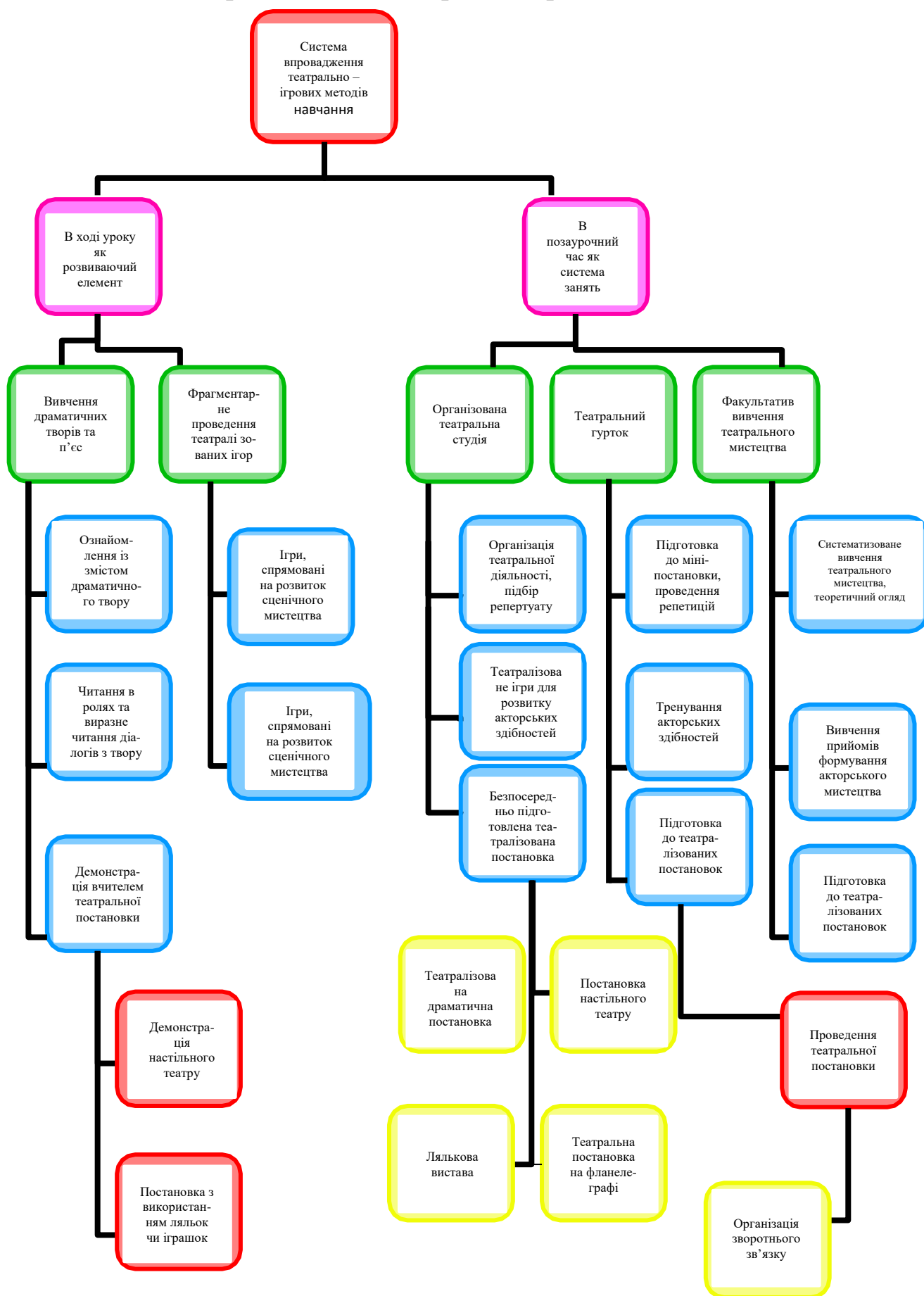
Є) розвитку пізнавальної активності молодших школярів;

Ж) задля розваги.

7. Чи виникають у Вас труднощі у процесі організації театральної діяльності молодших школярів?
8. Які, на Вашу думку, можуть бути причини небажання у вчителів використовувати театральну діяльність у освітньому процесі початкової школи?
 - А) велика затрата часу в організації
 - Б) невиправданість результативності
 - В) небажання учнів до такого виду діяльності
 - Г) не усвідомлення вчителями ролі театральної діяльності у розвитку молодшого школяра
9. Чи допомагають Вам батьки учнів в організації театральної діяльності?
10. Чи залучаєте Ви учнів до процесу організації вистав?

Додаток Б

Система впровадження театральних ігрових методів навчання

Додаток В

Види театрально-ігрових методів навчання

